

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA ŠPORT

DIPLOMSKO DELO

POLONA FAJDIGA

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA ŠPORT

OSAPSKE EKOLOŠKE STRATEGIJE

DIPLOMSKO DELO

MENTOR
DOC. DR. GREGOR STARC

SOMENTORICA
ASIST. DR. MAJA ULAGA

RECENZENTKA
DOC. DR. TANJA KAJTNA

AVTOR:
POLONA FAJDIGA

Ljubljana, 2010

Osopske ekološke strategije

Polona Fajdiga

Univerza v Ljubljani,
Fakulteta za šport,

52 strani;

10 slik;

3 tabel;

75 virov.

Izvleček

Osapske ekološke strategije

Kraj je prostor, ki so mu v času pripisana človeška vrednotenja v skladu z neko prostorsko strategijo. Moje diplomsko delo nudi poskus razlage procesa tvorjenja družbeno konstruirane osapske narave. O naravi Osapske doline se govori in misli različno. Med idejami sogovornikov sem sama razločila tri glavne prostorske strategije: prva to naravo predstavlja kot prežitek divje narave »spominov, izgube in nostalgije«, druga kot vir hrane oziroma vir preživetja, in tretja, ki naravo človeku predstavlja kot kraj samouresničevanja. Pričujoče delo je primerjalna študija teh strategij družbene konstrukcije narave Osapske doline pri čemer upoštevam, da je družbeno tvorjenje narave del procesa, ki vsiljuje definicijo nazaj na ljudi in njihovo lastno izključenost oziroma vključenost vanjo

Ključne besede: družbena konstrukcija narave, ekologija, kulturna antropologija prostora, Osp, športno plezanje.

Abstract:

Ecological strategies of Osp

Place is a space to which human meanings are attached in accordance with a certain place strategy. Diploma examines an understanding of place of nature in the Osp Valley according to its main producers – sport climbers, environmentalists and inhabitants of Osp. I have identified three main strategies of social construction of nature of Osp. The first one is tactic of remaining wild nature as nature of “memories, lost and nostalgia”, second of food supplying nature, and the third of nature of self-realization. Diploma tends to be a comparative study of the nature making processes in the Osp Valley according to three different nature-making strategies of all three abovementioned actors. In the analysis I acknowledge the fact that social construction of nature is a part of the process, which imposes definition back on the humans and their inclusion or exclusion from it.

Key words: social construction of nature, ecologies, cultural anthropology of space and place, Osp, sport climbing.

Izjava o avtorstvu

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo in da so uporabljeni viri in literatura korektno navedeni.

Ljubljana, 8. 12. 2010

Polona Fajdiga

Izjava kandidatke

Spodaj podpisana Polona Fajdiga izjavljam, da je besedilo diplomskega dela v tiskani in elektronski obliki istovetno in dovoljujem objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

Datum: 8. 12. 2010

Podpis:

Izjava knjižnice

Potrjujemo, da je elektronska oblika diplomskega dela istovetna tiskani.

Za knjižnico:

Žig:

Kazalo

1. UVOD.....	9
1.1. Lastna pobuda za raziskovanje teme	9
1.2. Ozadje družbenega problema	9
Športno plezanje v Ospu	10
Naravovarstveni turizem v Ospu	11
1.3. Raziskovalni načrt	11
1.4. Pomen diplomskega dela v širšem okvirju	11
2. RAZISKOVALNA VPRAŠANJA.....	12
Raziskovalno vprašanje 1: <i>Narava kot izdelek. Kako različne družbene izkušnje tvorijo različne kraje narave?</i>	12
Raziskovalno vprašanje 2: <i>Družbena narava kot tvornik izkustva družbe. Kako različna videnja narave povratno zaznamujejo in ločujejo različne tvorce narave?</i>	13
Raziskovalno vprašanje 3: <i>Kako zaznava, razumevanje in vrednotenje narave (družbeno konstruirana narava) povratno definira človeka v odnosu do ljudi in družbe nasploh?</i>	13
Sklepno vprašanje 4: <i>Zakaj čutimo odgovornost za ohranjanje narave in skrb zanjo?</i>	14
3. METODE DELA	14
Zgodovinski pregled antropologije prostora, narave in krajine	14
Postmoderna (dinamična) tvornost prostora ali »poprostorjenje«	15
4. ODGOVOR NA RAZISKOVALNO VPRAŠANJE 1	18
<i>Narava kot izdelek. Kako različne družbene izkušnje tvorijo različne kraje narave</i>	
4.1. Tvornost prostora – narava/narave kot izdelek/izdelki različnih vrst neposrednih zaznav	18
4.2. Tvornost prostora – narava/narave kot rezultat transformacije znanja o naravi.....	19
<i>Plezalsko, domačinsko in naravovarstveno znanje o osapski naravi</i>	19
4.3. Tvornost prostora – vrednotenje in predstave narave.....	20
4.3.1 <i>Vrednotenje, predstave in način konzumacije narave naravovarstvenikov</i>	20
4.3.2. <i>Vrednotenje in predstave športno-plezalne narave</i>	24
4.3.3. <i>(Re)produkcija izkustev, predstav in interpretacij naravovarstvene narave</i>	28
4.3.4. <i>Naravovarstveniki kot nosilci družbene spremembe »od daleč«</i>	29
4.3.5. <i>Športni plezalci kot nosilci spremembe »od blizu«</i>	30
4.4. Tvornost prostora – narava/narave kot rezultat razmerja moči domačinov	31
5. ODGOVOR NA RAZISKOVALNO VPRAŠANJE 2	34
<i>Družbena narava kot tvornik izkustva družbe. Kako različna videnja narave povratno zaznamujejo in ločujejo različne tvorce narave?</i>	
5.1. Naravna delitev družbe	34
5.2. Naravovarstveni odnos do »drugih«.....	34
<i>Kategorije odnosov do »drugih«</i>	36
5.3. »Drugi« športni plezalci znotraj »nas« športnih plezalcev	36

5.4. Neenotnost domačinov v odnosu do »drugih« plezalcev in naravovarstvenikov	38
5.5. Neenotnost domačinov v odnosu do »drugih«	39
6. ODGOVOR NA RAZISKOVALNO VPRAŠANJE 3	40
<i>Kako zaznava, razumevanje in vrednotenje narave (družbeno konstruirana narava) povratno definira človeka v odnosu do ljudi in družbe nasploh?</i>	
6.1. Odnos domačinov do moderne družbe	41
6.2. Odnos naravovarstvenikov do moderne družbe	41
6.3. Odnos plezalcev do moderne družbe	42
7. ODGOVOR NA SKLEPNO VPRAŠANJE	44
<i>Zakaj čutimo odgovornost za ohranjanje in skrb za naravo</i>	
7.1. Odnos do narave v času	44
7.2. Sklepna misel	45
8. VIRI	46

1. UVOD

1.1. Lastna pobuda za raziskovanje teme

Šport ni enovita dejavnost in poskusov opredelitve pomena športa je veliko. V pričujočem delu upoštevam, da vsaka vključuje le del pravega bistva.

Slovar slovenskega knjižnega jezika šport omejuje na telesno dejavnost, igre ali tekmovanje (Bajec, 2005, str. 1101/IV). Šolska zakonodaja šport predstavlja kot šolski predmet, kot človeka v gibanju s svobodno izbranim ciljem. Fakulteta za šport razume šport kot dejavnosti za zdravje, turizem in nasploh kot pomemben izsek dejavnosti civilne družbe.

Meni najbližja je po predlogu Nacionalnega programa športa Republike Slovenije definicija športa kot »dejavnost družbe, izraz njene dinamike in del splošne kulture« (Nacionalni program športa RS, 1998, str. 3289). Šport bom obravnavala kot del dinamike družbe in izraz le tega opisala na primeru vpliva športa na usodo male vasice Osp na Kraškem robu.

Osp je kraj, kjer se pozimi večkrat športno izražam. Sem športna plezalka in plezanje po naravnih stenah mi predstavlja nekakšen športni izraz sočutja, skrbi in spoštovanja do skale, po kateri plezam, in s tem do narave. V plezanju vidim prakso, pri kateri se človek zave svoje minljivosti in majhnosti v primerjavi z mogočnostjo narave. Isto prakso pa mnogi vidijo tudi drugače. Osebnostno se me je najbolj dotaknila obtožba naravovarstvenikov, da plezalci rušimo naravni red. Ker si nisem znala razložiti občutij ob spoznanju, da bi lahko ljudje razumeli spoštovanje in skrb za naravo na tako različne načine, sem se odločila različna dojemanja skrbi za naravo podrobneje raziskati.

Razlog, da k pričujoči temi športa pristopam s humanistično-družboslovnega zornega kota je, da sem med študijem na Fakulteti za šport uspešno zaključila študij Etnologije in kulturne antropologije na Filozofski fakulteti v Ljubljani. V diplomski nalogi Zgodbe o Ospu: Različne realnosti prostora vasi Osp kot dela širšega območja Kraškega roba (Fajdiga, 2009), sem se s temo družbene konstrukcije prostora že soočila. Svoja raziskovanja na terenu, razmišljanja in ugotovitve bom ponovno predstavila v novi sintezi, in z večjo osredotočenostjo na šport le tega predstavila kot ekološki izraz družbe v odnosu do narave.

1.2. Ozadje družbenega problema

Diplomska naloga obravnava usodo male vasice Osp, ki se nahaja pod ostenjem Kraškega roba in predstavlja ločnico med mediteranskim in celinskim svetom Slovenije. Gre za največjo in najpomembnejšo vas Kraškega roba, hkrati pa tudi za najznačilnejši primer družbenih sprememb v zgodovini te pokrajine.

Vas, ki danes slovi po bogati kulturni dediščini in naravi, je bila v pisnih virih omenjena že konec 11. stoletja. O poseljenosti tega prostora pred tem pa pričajo najdeni kulturni ostanki iz rimske dobe.

V obdobju po prvi svetovni vojni je bilo območje Ospa vzeto Avstro-Ogrski monarhiji in s podpisom Rapalske pogodbe dodeljeno Kraljevini Italiji. Med drugo svetovno vojno je bil del vasi požgan, po vojni pa je bila vas umeščena v cono B.

Slika 1: Osp
Vir: Osp, 2002.

Vas je torej doživela številne radikalne spremembe, med drugim tudi vztrajno odseljevanje njenih prebivalcev. Tisti, ki so ostajali, so se zato skozi čas morali neprenehoma prilagajati. In prilagajajo se še danes. Najpomembnejši gonili današnjih sprememb v teh krajih sta razvoj športnega plezanja in težnja po razvoju naravovarstvenega turizma.

Športno plezanje v Ospu

V Sloveniji lahko govorimo o začetku razvoja sodobnega športnega plezanja od leta 1987. Po obisku ZDA sta ga slovenski javnosti predstavila alpinista Iztok Tomazin in Borut Bergant. Deset let kasneje so prav v Ospu organizirali prvo tekmovanje v športnemu plezanju pri nas, od takrat pa postaja plezanje v skalah Kraškega roba vedno bolj priljubljena in množična oblika rekreacije.

Danes skalni previsi, spodmoli, razpoke, police, luknje močno razčlenjenih skalnih udornic Mišje peči in Velike osapske stene, privabljajo številne športne plezalce. Tako ni nič posebnega, če pod steno ali v vasi naletimo na plezalce iz vse Slovenije in različnih koncev sveta.

Sprememba namembnosti postora tega, nekoč agrarnega območja in vedno večje število »tujcev« (ljudi, ki niso prebivalci Ospa), tako kot vse druge institucionalne spremembe, dopušča možnost različnih vrednotenj teh sprememb. Zato ljudje tod okoli tudi do razvoja športnega plezanja niso ostali neopredeljeni. Športni plezalci so osapsko skalovje na gosto opremili s »plezalnimi rekviziti ter nekaj novimi planinskimi potmi, kar je zmotilo vaščane in, nekoliko nepričakovano, tudi ptice« (Mencinger, 2004, str. 185). Med domačini so posamezniki, ki »tujcev« v vasi ne vidijo radi. Ornitologi pa opozarjajo, da so

opevane skalne razčlembe dom zaščitenim pticam, ki gnezdijo v stenah. Tem spregledanim soplezalcem naj bi prisotnost človeka v skalah močno ogrozila vzrejo mladičev v času od januarja do maja, ko je tudi plezanje najintenzivnejše.

Zato je bila izdana uredba Ministrstva za okolje in prostor RS, ki športno plezanje in pohodništvo v stenah Kraškega roba delno omejuje. Temelj tej uredbi je bilo raziskovanje v okviru evropskega omrežja posebnih varstvenih območij za zaščito ptic in vegetacije Kraškega roba Natura 2000 (ibid.).

Naravovarstveni turizem v Ospu

Poleg potenciala za razvoj vasi v smeri športnega turizma tako ne gre spregledati pomena, ki si ga je to okolje prislužilo v očeh evropske ekološke mreže Natura 2000.

V času novih institucionalnih sprememb se v okolici Ospa nekoč skrbno obdelane kmetijske površine zaraščajo, borno kmetovanje pa se opušča. Gradi se prometna infrastruktura, ki spreminja vizualno podobo vasi in okolice, »zemljo in ozračje pa zastruplja s strupi«, kot je to problematiko opisal eden od sogovornikov (S 6). Strupi, opuščanje stare agrarne namembnosti prostora in radikalni posegi v naravo spreminjajo tudi »naravo« človeka, flore in favne. Spremenjenega načina življenja, izumrtja in osiromašenja živalskih in rastlinskih vrst pa ne zaznavajo le domačini, temveč posredno vsi.

Strokovnjaki Nature 2000 opisujejo posledice spremembe namembnosti prostora kot zmanjševanje števila rastlinskih in živalskih zaščitene vrst, odvisnih od nekoč kultivirane pokrajine in nedotaknjenosti skalnih podorov. Njihov interes zaščite narave je, da bi domačini zemljo še naprej obdelovali kot nekoč. Zaščito favne in flore zato izvajajo le posredno, z znanstvenim raziskovanjem okolja in z izobraževanjem oz. izvajanjem strategij osveščanja domačega prebivalstva o znanstvenih ugotovitvah.

Ker so »domačini zaslužni, da se je pestrost rastlinskih in živalskih vrst ohranila vse do danes« (Sovinc, 2003), je v primeru Osapske doline vključevanje stalnega prebivalstva v aktivnosti za zaščito narave še posebej pomembno. Splošni namen Nature 2000 torej je, da bi bili domačini za zaščito in ohranjanje favne in flore motivirani in da bi bili to zaščito sposobni izvajati. Povrnjen trud za ohranjanje biološke diverzitete pa bi domačinom služil kot osnova za razvoj vasi s pomočjo trženja neokrnjene narave.

1.3. Raziskovalni načrt

Iz doslej povedanega je razvidno, da o usodi vasi odločajo tako uradni kot neuradni akterji. V diplomski nalogi želim prikazati, kako se ti različni akterji soočajo z naravnim okoljem Ospa, kaj jim to »naravno okolje« pomeni, kako, na kak način, zakaj in s kakšnim namenom in za koga načrtujejo zaščito narave, v katerih točkah se aktivnosti različnih akterjev v dobro narave ujemajo in v katerih razhajajo, in kot logično nadaljevanje, kako taka percepcija narave definira človeka v odnosu do ljudi in družbe nasploh. Analizo bom sklenila v zaključnih mislih o vzrokih za občutenje odgovornosti za ohranjanje narave.

1.4. Pomen diplomskega dela v širšem okvirju

Diplomsko nalogo vidim kot manjkajoči člen temeljnih raziskav o »zavarovanih območjih«. Analiza delovanja vseh akterjev, ki soustvarjajo prostor, njihovega pogleda na osapsko naravo in motivacijskih struktur rokovanja z njo, se mi zdi nujni korak pri načrtovanju varovanja narave. Namreč, šele z razumevanjem pozicije »glasov skupin ali posameznih ljudi /.../, ki se prikazujejo kot 'parcialne resnice'« (Simonič, 2006, str. 8), njihovih prekrivanj in protislovij, lahko zasnujemo pristop in optimalno zasnovan načrt, ki bo »spodbudil multivokalnost z namenom delovanja v sinergiji« (ibid.).

2. RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

Razmišljanja o pristopu k preučevanju športne dejavnosti v naravi iz različnih zornih kotov so me napeljala na preučevanje navidez samoumevnih nasprotij družbenih in kulturnih pomenov.

Največje odkritje in hkrati največja zagata humanistično-družboslovnega preučevanja narave je ugotovitev, da je narava istočasno diametralno nasprotje človeka in človekov produkt, ljudje pa v odnosu do narave prehajajo od vloge skrbnikov in lastnikov, pa do vloge delov narave.

Denotativno branje okolja ne obstaja, zato je narava prostor (space), ki ga je človek s pripisovanjem pomenov pretvoril v kraj (place) narave. Pomene pa človek tvori v diametralnih nasprotjih. In narava je pojem, katerega odnosnost se primarno veže na dihotomni pomen družbe, družbenega, pojem, iz katerega se človek navidezno izloči.

Jedro zagate je torej, da človeka težko izključimo iz kraja, ki ga je ustvaril, četudi ga ustvarja z zanikanjem njegovega posredovanja, obvladovanja in ustvarjanja narave.

Zaradi uvidenja te resnice, zaradi zavedanja izmuzljivosti pomena narave in zapeljivosti nekonsistentne uporabe pojma narava, sem si vpogled v ta izziv zastavila kot izhodiščno metodološko vprašanje diplomske naloge, ki se glasi: »V kakšnem odnosu naj bi bila človek in narava in kako ta odnos preučevati?« Odgovor na to metodološko vprašanje sem iskala v pregledu antropološkega raziskovanja prostora, narave in krajine in ga našla v teoriji postmoderne preseganja dualizma družbe in narave, ki je doživel svoj epilog v postmoderni (dinamični) tvornosti prostora.

Raziskovalno vprašanje 1: Narava kot izdelek. Kako različne družbene izkušnje tvorijo različne kraje narave?

Vprašanje razlike zaznave, izkušnje, interpretacije in vrednotenja narave se nanaša na »naravo« kot proces družbene konstrukcije oz. kot družben izdelek. Tvornost prostora se začne pri zaznavah, ko se »ljudje soočajo z naravo z neposrednimi senzornimi percepcijami partikularnih okolij« (Urry, 1996, str. 104). Zaznave si ljudje zapomnijo kot izkušnje, ki si jih zavestno ali nezavedno vtisnejo v spomin. S tem izkušnje postanejo utelešene in vgrajene v naš lastni repertoar vhodnih informacij, vrednotenj in reakcij nanje. Repertoar vsakodnevnega znanja o neposrednih interakcijah s fizičnim okoljem narave je pri različnih ljudeh na prvi pogled zelo podoben. Ljudje opazujejo in prepoznavajo rastline in živali ali pa hodijo na sprehode, se rekreirajo, občudujejo ali pa se zgražajo nad naravo ter z njo rokujejo v skladu z

navidez isto praktično logiko – če med hojo naletijo na kamen, ga preskočijo, če jim je vroče, poiščejo senco, ipd. (Fajdiga, 2009).

Osnova metodične predpostavke mojega raziskovanja je, da način, kako ljudje »locirajo in interpretirajo prostor kot partikularno kombinacijo zaznav« (Kirn, 2004, str. 16), ni enoten. Zaznanemu prostoru v času namreč posamezniki pripisujejo različne poudarke in pomene »znotraj danega niza diskurzov« (ibid.), ki je utemeljen z diskurzivnim znanjem. S tem »tvorijo partikularne kraje, ki jih nato kot take konzumirajo« (Urry, 1996, str. 23).

»Zaznav okolja in razlogov za njih pa ne stimulirajo zgolj neposredne fizične karakteristike zunanjega okolja, ampak so družbeno in kulturno posredovane« (Urry, 1998, str. 108). Kraj narave ni samo očitni niz entitet, ki so enostavno tam in čakajo, da bodo zaznane, temveč ga konstruirajo motivirane zaznave, naučene in posredovane preko različnih institucionalnih in medijsko generiranih diskurzov (Urry, 1998).

Primeri različnih motivacij zaznav kraja so diskurz narave kot dragocene dobrine, ki jo je treba ohranjati in varovati, diskurz narave, v kateri preživljamo prosti čas, in diskurz narave, ki jo treba tako ali drugače uporabiti za preživetje. Primeri opisujejo branje iste okolice, ki v vsakem kontekstu predstavlja drugo naravo. Narava biologov, ekologov, geologov ali gozdarjev tako ni enaka naravi športnih plezalcev ali naravi domačinov.

Na vprašanje, na kakšen način ti ljudje tvorijo naravo, jo zaznavajo s čutili, jo interpretirajo glede na različno znanje o naravi, jo vrednotijo in si jo materialno prisvajajo v primerjavi z drugimi, bom odgovarjala v tem sklopu analize. Pričakujem, da mi bodo pričevanja sogovornikov predstavila različna videnja narave kot posamezne prostorske strategije.

Raziskovalno vprašanje 2: Družbena narava kot tvornik izkustva družbe. Kako različna videnja narave povratno zaznamujejo in ločujejo različne tvorce narave?

Odgovor na to vprašanje bom iskala v pričevanjih sogovornikov, ki se zaradi podobnega videnja narave samo opredeljujejo in ločujejo od drugih sogovornikov, ki vidijo naravo drugače.

Raziskovalno vprašanje 3: Kako zaznava, razumevanje in vrednotenje narave (družbeno konstruirana narava) povratno definira človeka v odnosu do ljudi in družbe nasploh?

Razumevanje pojma narava ni enotno. Družba tvori različne narave in te narave povratno tvorijo naš svet. Človek ne more shajati brez okolja, okolje pa ne more obstajati brez človeka. In če opisujemo okolje kot naravo, v kateri delujemo, tudi konstrukta narave ne moremo ločiti od človeka. Človek se v kritiki moderne družbe predstavlja kot nekaj, kar naj bi bilo družbi tuje. Vendar družben konstrukt narave predstavlja le element družbe same. Zato lahko kritiko odnosa do narave razumemo tudi kot kritiko odnosa do človeka. Odnos sogovornikov do narave nam razkriva njihov odnos do človeka in moderne družbe nasploh.

Sklepno vprašanje 4: Zakaj čutimo odgovornost za ohranjanje narave in skrb zanjo?

Vzrok za kritiko moderne družbe, ki jo je zaznati v vseh zgoraj opisanih diskurzih, sem poiskala v zgodovini družbene teorije odnosa do narave. Na koncu tega diahronega pregleda sem se odločila predstaviti svojo zaključno misel, svoje mnenje o občutenju skrbi in odgovornosti do narave.

3. METODE DELA

Moja razmišljanja o osapski naravi temeljijo na pričevanjih sogovornikov, ki sem jih zbrala na terenu z metodo raziskovanja s soudeležbo (sogovorniki 1 do 12, S 1 – S 12) in z zbiranjem ter preučevanjem pisnih virov. Naravovarstveni diskurz bom poskusila razumeti iz prebranega gradiva, pri interpretaciji dokumentov pa se bom sklicevala na pričevanja enega sogovornika, o temah ostalih ekoloških diskurzov pa bom povprašala štiri sogovornike iz vrst športnih plezalcev in sedem v Ospu živečih sogovornikov. Za analizo izrečenega in prebranega bom uporabila kulturno antropološko »diskurzivno-dentralno metodo« (Russell Bernard, 1998, str. 411).

Za opredelitev pojma narave mi bo služila postmoderna teorija prostora ali »poprostorjenja« (Muršič, 2005, str. 50).

Zgodovinski pregled antropologije prostora, narave in krajine

Avtorji kulturne in socialne antropologije (Low in Zuniga, 2003; Gupta in Ferguson, 1999; Feld in Basso, 1996) se strinjajo, da je bil prostor oz. krajina, kraj, okolje, lokacija oz. različni vidiki družbene prostorski znotraj klasičnih etnografij kot tema kulturno in socialno antropološkega raziskovanja večinoma zapostavljena (Sajovec Altshul, 2006, str. 55).

Prostorske tematike, označene kot kraj, lokalnost, prizorišče, so bile v antropologiji kot fizična, materialna, »objektivna« realnost vrsto let zreducirane na nujno ozadje, to je na nevtralen okvir socialne drame klasičnih etnografij. Zato se je »o prostoru /.../ govorilo kot malodane naravni danosti« (Muršič, 2005, str. 49). Šlo je torej za zdravorazumsko »naturalizacijo«, ki je vezi med kulturo in krajem kazala kot samoumevne, logične, nedvoumne, dejansko obstoječe; s tem pa je naturalizirala tudi vezi med kulturo in kulturno skupino ter krajem (Vranješ, 2006).

Šele v drugi polovici osemdesetih in na začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja je zanimanje za družbeno produkcijo prostora v vidnejši meri izstopilo iz sence uveljavljenih antropoloških centralnih tem (Vranješ, 2008, str. 39). Kot vsaka klasična antropološka tema, se je tudi prostor otresel prej prevladujočega raziskovalnega vidika materialne manifestacije in vstopil v središče zanimanja skorajda izključno skozi reprezentacijski aspekt. Prevlada slednjega nad prvim, recimo mu materialnim oz. zunanjim aspektom, je v sodobni humanistiki postala že tako očitna, da so se kmalu pojavila opozorila, da bi se moralo proučevanje krajine pravzaprav posvečati študiju obeh (Vranješ 2005, str. 282).

Zgodnji teoretični pristop preučevanja prostora, okolja in narave deli raziskovalce na naturalistični in kulturalistični pol. Pri prvem, naturalističnem, materialističnem pristopu preučevanja odnosov so raziskovalci videli naravo kot naravno sestavino družbe in se spraševali, kako narava vpliva na družbo (Eder, 1996, str. 12). Pri tem je narava kot okolje ostala »zunanje, materialno, človekovim čutilom (zlasti vidu) in delovanju neposredno dostopno zemeljsko površje« (Vranješ, 2005, str. 281). Raziskovalce tega pristopa je torej »zanimal prostor, v katerega se razteza človekovo obvladovanje narave« (ibid.). Dualizem narave in družbe je presegal z utapljanjem družbe v naravi tako, da je družbene odnose naturaliziral in biologiziral (Eder, 1999) in težil k prepoznavanju »naturalistične ureditve kulture« (Sajovec Altshul, 2006, str. 57).

Drugi, kulturalistični pristop preučevanja prostora, je dualnost narave in družbe poskušal pojasniti z razlagami, kako v različnih družbah dojemajo naravo ter odnos med naravo in družbo. Pri »strukturalni in simbolni analizi so izhajali iz razumevanja 'kulturnega reda narave'« (ibid.), s sociologizacijo ali kulturalizacijo prostora. Pri tem pristopu je »narava nekaj družbeno konstruiranega« (Eder, 1996, str. 12) in se v družbi ukinja (Kim, 2004) »kot človeku, družbi oz. kulturi 'notranji' rezultat reprezentacij percepcij, upodobitev, upomenjanj, vrednotenj, ipd.« (Vranješ, 2005, str. 281).

Oba pristopa k preučevanju okolja seveda nista »popolnoma komplementarna« (Ingold, 2000, str. 17), pa vendar, namesto, da bi s pristopom presegla dualizem narave in družbe, tvorita nov teoretski dualizem, dualizem pristopov naturalistov proti kulturalistom. Poleg tega je pri teh opisih v ospredju prostor kot statična reprezentacija, formirana na podlagi upomenjanja percipiranega zemeljskega površja v primerjavi s tako rekoč danim, nespremenljivim modelom, strukturo kulture (Vranješ, 2005).

Postmoderna (dinamična) tvornost prostora ali »poprostorjenje«

S postmodernističnim obratom v kulturni antropologiji ni prišlo le do pozivov k preseganju dvojnosti narave in kulture, temveč tudi do teoretične kritike homogenega in statičnega značaja pojmovanja kulture (Sajovec Altshul, 2006, str. 57). Paradigmatski prelom postmoderne teorije tvornosti prostora je tako odvrnil pozornost ne le od struktur k tvornosti, temveč tudi od usmeritve analitičnega pogleda od statičnega predmeta k dinamičnem procesu njegovega tvorjenja (Muršič, 2005, str. 49).

Do tako spremenjenega obravnavanja problematike prostora ni prišlo le zaradi velikih sprememb v globalni kulturni ekonomiji in izkustvenih prostorov ter različnih komunikacijskih tehnoloških inovacij dvajsetega stoletja, temveč tudi zaradi drugačne oblike premisleka oz. refleksije lastne teoretske, epistemološke in praktične raziskovalne pozicije kulturnih antropologov. Z današnjega vidika kaže, da ne gre le za ključne premike v pojmovanju prostora, ampak tudi za premik v celotni paradigmatski usmeritvi vede (Muršič, 2006).

»Namesto logocentrizma, ki je dobesedno vsajen v temelje 'zahodne misli', se sedaj kažejo alternativni pogledi, ki izpostavljajo dinamiko participativne oz. telesne, izkustvene tvornosti« (Muršič, 2005, str. 48). Percepcija družbenega prostora in časa se sedaj obravnava kot istočasno izdelek in tvornik izkustva (Muršič, 2005, str. 48), kajti »mi smo instrument

opazovanja v danem prostoru in času, torej prakticiramo etnografijo z vsemi svojimi čuti« (ibid., str. 52).

Med prvimi, ki so opozorili na večplastni preplet izkustva (prostorskih praks), predstav (reprezentacij prostora) in tvornosti (reprezentacijski prostori), je bil v zgodnjih sedemdesetih letih 20. stoletja Henry Lefebvre (Muršič, 2005, str. 48). Potem pa je minilo vsaj še desetletje, da smo se v kulturni antropologiji otresli pritiska *struktur* (Levi Strauss, 1994), *mrež pomena* (Geertz, 1973), *holizma in funkcije* (Radcliffe-Brown, 1965) ter obsedenosti s *samorefektivnostjo* (Cliford in Marcus, 1986), kot pravi Muršič (2006, str. 48, 49).

Zbornik *Cultural Anthropology*, ki je na pobudo Akhila Gupte in Jamesa Fergusona v obliki dveh tematskih številk izšel leta 1992, je dokončno »odprl Pandorino skrinjico nove antropološke konceptualizacije prostora« (Muršič, 2005, str. 49). Prelomen preskok antropološke misli v poplavi del o problematiki prostora se kaže v prednjačenju raziskovanja in zanimanja za dinamiko doživljanja prostora, za ustvarjanje, spreminjanje in upravljanje prostora. Analize statičnih slik prostora so zamenjale »analize človeške tvornosti (agencije), ki si jih ni mogoče zamisliti brez upoštevanja prostora« (Muršič, 2005, str. 48).

Dvojnosti narave in družbe, koncepta statičnega, strukturalnega raziskovanja in nasprotja človeške tvornosti je smiselno poudariti predvsem zato, ker je ravno krajina tisti fenomen, pri katerem so reprezentacije in delovanje, tj. 'krajino tvorne' prakse, še zlasti tesno povezane. Odnos med akterji in obkrožajočo krajino se odvija skozi široko paleto izkustev, ki so lahko neposredna ali posredna. Ta izkustva se odvijajo v specifičnih družbeno-prostorskih kontekstih, v katerih se nenehno kulturno predelujejo, oz. upomenjajo. Ali, če se izrazim še z besedami Hirscha (1995, str. 23): »Krajino velja razumeti in proučevati predvsem kot 'kulturni proces.'«

Naravo tako lahko razumemo kot dejstvo ali predstavo, hkrati pa tudi kot kulturno reprezentacijo, ki se ohranja v kontekstu specifičnih in dinamičnih praks ter kot nekaj zunanjega kulturi in družbi. Narava hkrati pogojuje načine življenja ljudi in je družbeno konstruirana in resnična (Sajovec Altshul, 2006, str. 57).

Dejstvo je, da »narava človeku postavlja njegovo resničnost, človek pa neprestano sodeluje z naravo, jo vključuje v svoje prakse, semiotizira in reproducira. Je namreč hkrati njegova prakticirana in semiotizirana resničnost, ki omejuje in oblikuje človekovo delovanje in obstoj ter vpliva nanj« (Sajovec Altshul, 2006, str. 57).

In tudi, če kultura v resnici nikjer ne obstaja, nam njene sence in odmevi (koncept oz. metafora resonance, ki jo uporablja van Loon) izkustvenega in reprezentacijskega prostora omogočajo spoznavati vsakdanje življenje, ki je vedno partikularno, razdrobljeno. Njegov habitus preoblikuje prostor, kjer živijo subjekti, v kraj pretakanja zunanosti v notranjost in preoblikovanja notranjosti v zunanost. Če je bil habitus nekoč kategorija notranjosti vsakega subjekta, se ključni deli habitusa danes nahajajo zunaj njega – skrivajo se v sencah in resonancah. Brez senc in resonanc sploh ne moremo prepoznati subjektov (Muršič, 2005, str. 52).

Ljudje ustvarjamo pomene, ki jih pripisujemo določenemu prostoru in kraju. Pomene, ki jih s tem ustvarjamo ali oblikujemo, moramo zato postaviti v oklepaj, in v ospredje postaviti »dejavnosti in dejanja, prakse, izkustva (telesenja, prostorjenja) in tvornosti prostora kot proces družbene konstrukcije oz. dejavnega 'prostorjenja', ne pa sam prostor in njegovo

konkretizacijo« (Muršič, 2006, str. 53). Slika prostora namreč nikoli ni statična (Sajovec Altshul, 2006, str. 55). V kulturni antropologiji je danes zato »namesto o prostoru /.../ bolj plodno razmišljati o poprostorjenju (spatialization)« (Muršič, 2005, str. 53).

Agenciji tvorjenja prostora lahko sledimo pri pripisovanju kulturnih pomenov določenemu fizičnemu prostoru, »ki je lokacija določenih praks ali ga človek strateško uporablja za oblikovanje identitete in produkcijo ter reprodukcijo odnosov moči in avtoritete« (Low in Lawrence- Zuniga, 2003).

Če izhajamo iz Foucaulta, kot analitično orodje v odnosih med znanjem in resničnostjo, ki jo želimo predstaviti, uporabimo koncept diskurza (Foucault, 1972). V diskurzih pa se oblikujejo skupine pravil, ki so značilne za določeno diskurzivno prakso. »Diskurzivne prakse interpretiranja narave pa je mogoče videti kot prostorske taktike« (Sajovec Altshul, 2006, str. 55).

Smernice za preučevanje odnosa med človekom in naravo so naslednje:

- Izkustveni prostor različnih komunikacijsko-tehnoloških inovacij dvajsetega stoletja je torej pretresel percepcijo družbenega prostora in časa in ju obravnaval istočasno kot izdelek in tvornik izkustva (Muršič, 2005, str. 49) (Tabela 1), kot nekaj istočasno zunanjega, materialnega in človeku notranjega.
- Narava je tako postala izdelek človeka (Tabela 1), njegova resničnost, saj jo človek neprestano vključuje v svoje prakse, semiotizira in reproducira in z njo sodeluje. In obratno, narava tvori družbeno izkustvo, saj je prakticirana in semiotizirana resničnost, ki omejuje in oblikuje človekovo delovanje in obstoj (Sajovec Altshul, 2006, str. 57).

Tabela 1: Odnos med človekom in naravo

4. ODGOVOR NA RAZISKOVALNO VPRAŠANJE 1

Narava kot izdelek. Kako različne družbene izkušnje tvorijo različne kraje narave

Percepcijo družbenega prostora in časa Osapske doline nameravam obravnavati istočasno kot izdelek in tvornik izkustva (Muršič, 2007).

Samostalnik narava uporabljam v množini, kot skupek različno družbeno konstruiranih prostorov v kraje, ki jih nameravam predstaviti. Njihova glavna skupna značilnost je, da je njihov nastanek stimuliran družbeno in kulturno in ne zgolj direktno preko fizičnih karakteristik zunanjega okolja, ki »imajo učinek tvorjenja nizov 'fizičnih okolij'« (Urry, 1998, str. 108). Mnoge kategorije procesov konstruiranja predstav prostora, »fizičnih okolij oz. 'narav', vključujejo 'inventing' (zamišljanje, op.p.) narave« (ibid.). In ob pozornem spremljanju pričevanj, zapisov zaznav osapske narave s strani ljudi, ki se z njo tako ali drugače ukvarjajo, sem zasledila prvi ponavljajoči se vzorec tipov zaznav in zamišljanj narave glede na institucionalno in demografsko ozadje sogovornikov ali avtorjev zapisov, ki jih lahko razdelim v kategorije procesov tvorjenja.

Pri razlagi »dinamike tvornosti« (Muršič, 2005, str. 48) prostora v kraj bom zato najprej predstavila razlike pričevanj o načinih zaznavanja oz. sklopih čutil, s katerimi sogovorniki zaznavajo osapsko naravo.

4.1. Tvornost prostora – narava/narave kot izdelek/izdelki različnih vrst neposrednih zaznav

Glede na vrsto neposredne zaznave lahko trdim, da domačini osapsko naravo zaznavajo vizualno. Podobo označujejo predvsem dinamični procesi sprememb v naravi, spreminjanja okolja in aktivnostih ljudi. Domačini s svojim delovanjem naravi oz. krajini ne predstavljajo tujka in domačijsko naravo je človek sam ustvaril. Njihove zaznave torej v nasprotju z gostujočimi raziskovalci območja niso vizualna tihožitja, temveč spreminjajoče se predstave. Domačini opisujejo naravo Osapske doline kot »dokaj neokrnjeno, lepo in klasično obdelano« (S 5), »kmečko obmorsko pokrajino, ki je ni lahko obdelovati, kjer vsake sto metrov najdeš štiri različne vrste prsti;« (S 3; S 4), ki pa je tudi po pričevanju domačinov v procesu spreminjanja namembnosti iz »kmečke v vedno bolj turistično, saj glavno gonilo postaja turizem« (S 8; S 6).

Športni plezalci zaznavajo osapsko naravo »od blizu«, vizualno in taktilno. O osapski naravi v prvi sapi povedo le o kvaliteti zunanje površine skale: »V Mišji peči je skala precej obrabljena, vendar so smeri lepe, v Ospu pa je zelo hrapava« (S 10); »v Ospu je poleti precej vroče, zato se ne da plezati« (S 11).

Naravovarstveniki pa se narave za razliko od domačinov in plezalcev ne dotaknejo neposredno. Za njih je kvaliteta pokrajine bogastvo divjega življenja, ki ga opazujejo z razdalje.

Zaznava okolja tako ni »le stvar individualne psihologije, ampak prej določen družbeni vzorec 'načina zaznavanja' okolja« (Urry, 1998, str. 108) domačinov, plezalcev in naravovarstvenikov. »Ne le z vidom, tudi z drugimi načini zaznave kot so otip, vonj, sluh,okus organiziramo zaznave prostora in časa, ki tvorijo, posredujejo in prelamljajo naš odnos do narave.« (ibid).

4.2. Tvornost prostora – narava/narave kot rezultat transformacije znanja o naravi

Naslednja agencija tvorjenja prostora je rezultat transformacije znanja o naravi, ki kulturno determinira obliko naših interakcij z naravo.

Tako znanje je bilo od nekdaj odločilno pri ločevanju npr. lovca od nabiralca, nabiralca od poljedelca, poljedelca od obrtnika in obrtnika od inženirja. Je nekakšna družbena separacija ljudi glede njihove zmožnosti in spretnosti interakcije z naravo in kognitivna diferenciacija znanja o njej. Kognitivna diferenciacija znanja na ta način postane inicialni mehanizem, ki prostor pretvori v kraj oz. v našem primeru, v naravo.

Konstrukti različnih narav Osapske doline pa so rezultat različnih vednosti oz. znanj mojih sogovornikov o naravi, saj izhajajo iz različnih praktičnih racionalnosti.

Glede na obliko učenja, izraz naučenega in vsebine loči Eder (1996, str. 36) 3 različice znanj: »profesionalno, moderno-teoretsko in tradicionalno-teoretsko-transformirano znanje«.

Plezalsko, domačinsko in naravovarstveno znanje o osapski naravi

Kategorijo plezalcev v Osapski dolini, navkljub njeni heterogenosti, povezuje skupna lastnost institucionalno proizvedenega znanja plezalnega vedenja. Večina plezalcev se nauči uporabnega znanja o plezanju in naravi, v kateri pleza, v posebnih plezalnih šolah, ki jih organizirajo plezalni ali alpinistični klubi in odseki. Obstajajo tudi izjeme, pa tudi ti so se priučili plezanja pod nadzorom izkušenega plezalca, ki je seznanjen z etičnim kodeksom Komisije za športno plezanje.

Tako uporabno socializacijo v specializirano spretnost, ki zahteva poseben proces učenja in je za razliko od vsakodnevnega znanja ritualno nadzorovano, Eder (1996, str. 36) imenuje profesionalno znanje.

Brez uradnega institucionalnega in ritualnega nadzora pa poteka učenje o osapski naravi med domačini. Zaradi značilnosti domačinskega znanja, da ni »neposredno neuporabno, lahko pa napove, kako se bo narava obnašala«, je to znanje po Ederjevi klasifikaciji (1996, str. 38) »teoretično«, in ker se ga domačini naučijo skozi življenje v prostoru »in ne iz knjig« (S 3), tradicionalno. Domačini sami tradicionalno teoretičnemu znanju pravijo kar »naravno znanje« (ibid.).

Sogovornik 3 je povedal, da brez takega razumevanja osapske narave »noben znanstvenik, še tako učen, ne bo mogel razumeti delovanja osapske narave. Razume ga lahko le domačin.« Za

predstavo o tem (ne)znanju znanstvenikov lahko opišem primere, ki sta jih izpostavila Sogovornik 6 in Sogovornik 3 kot:

Klasične napake znanstvenikov zaradi nepoznavanja osapske narave; načrt postavitve vetrnih elektrarn vzdolž Kraškega roba, za katere se predvideva, da bi pobile ne vem koliko ptic; sistemske razporeditve rastlinskih kultur, ki so jih na Kraškem robu kot zaščito pred vetrno erozijo zasnovali strokovnjaki iz Štajerske, žal neuspešno; problem pomanjkljivega poznavanja kamnin pri načrtovanju primorske trase avtoceste, pri gradnji katere so namreč naleteli na nepredvideno trdo kamnino, za odstranitev katere so potrebovali veliko več eksploziva, kot so ga prvotno načrtovali; pomanjkljivo znanje o podvodnih tokovih Osapske doline, na katere so naleteli ob gradnji avtoceste, kar jih je prav tako stalo ogromno denarja (S 3).

Tako domačini pravijo, da nobeno po Ederjevi klasifikaciji (1996, str. 37) moderno teoretsko znanje, ki temelji na »znanstveni teoriji in uporabi znanstvenega izraznega jezika«, o naravi ne zaleže. S tem mislijo znanje naravovarstvenikov in državnikov, ki želijo »od daleč upravljati in varovati osapsko naravo in krajino« (S 6). Tradicionalno teoretično znanje kritizira glavnega nosilca in značilnost moderne teoretske misli, ker se vedenje o osapski naravi pridobiva posredno, preko pasivnega poslušanja (kvazi) znanstvenih dognanj in zanemarja učenje o naravi z neposredim opazovanjem naravnih sprememb.

Navkljub vzajemni tvornosti in kritiki (neupoštevanju) moderne in tradicionalne teoretske misli gre poudariti, da naravovarstvenega in domačijskega pogleda ne ločuje »struktura same misli« (Eder, 1996, str. 37). Znanji se ločita predvsem po »stopnji družbene diferenciacije« (ibid.) in se »strateško uporabljata za produkcijo in reprodukcijo odnosov moči in avtoritete« (Low in Lawrence- Zuniga, 2003), ki ga zagotavlja uporaba znanstvenega in neznanstvenega izraznega jezika.

Neznanstvenost misli sama po sebi torej ni izključno lastnost domačijske misli. Tudi naravovarstvena misel ne tvori narave po zgledu splošno znanstvenih diskurzov. Delnost te (ne) znanstvene dogme o naravi kaže primer, da narave naravovarstveniki ne metonimirajo v naravni bitnosti npr. fizikov in kemikov. Osnovni delci te bi bili namreč npr. atomi, molekule, gravitacija, ipd. V Zakonu o ohranjanju narave (2004) definiran naravovarstveni diskurz narave kot redke in dragocene dobrine, ki jo je treba ohranjati in varovati, naravo opisuje kot »naravo biologov, ekologov, geologov, gozdarjev« (Kirn, 2004, str. 16), ali kot »znanje ohranitvene biologije in znanje čiste naravovarstvene aplikacije« (Mikuš, 2006, str. 47). Seveda pa je kot taka izražena znanstveno. In ta znanstveni izraz, ne znanstvenost sama, je temelj legitimizacijske in legalne moči avtoritete naravovarstvenikov.

4.3. Tvornost prostora – vrednotenje in predstave narave

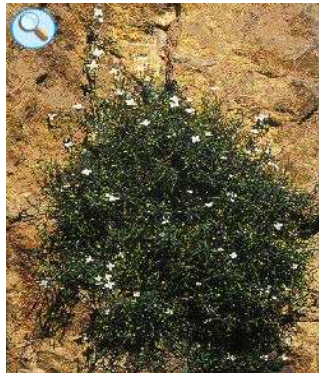
4.3.1 Vrednotenje, predstave in način konzumacije narave naravovarstvenikov

Osrednji predmet družbene konstrukcije osapske »naravovarstvene narave« je po znanstveni metodi opazovanja zaznana, znanstveno ugotovljena in v zakonih opredeljena posebnost biotske raznovrstnosti, ki jo želijo naravovarstveniki ohranjati. Njihovo pojmovanje biotske raznovrstnosti ne vključuje vseh elementov v spektru soodvisno bivajočih življenjskih oblik

biotske raznovrstnosti. Kot bistvo narave izpostavljajo le naravne pojave, izbrane »na podlagi strokovnih meril za ocenjevanje območij za posamezni habitatni tip in posamezno vrsto, katerih ohranjanje je v interesu EU« (Uredba o posebnih varstvenih območjih, 2004, 3. člen). Zelo ozki razpon pojavnosti biodiverzitete, zapovedane s strani EU, naravovarstveniki predstavljajo kot »enega od aksiomov trajne stabilnosti biosfere« (Kirn, 2004, str. 68). Naravovarstveno ohranjanje tega aksioma trajne stabilnosti biosfere vidim kot glavno vodilo naravovarstvenih prostorskih praks, reprezentacij okolja in s tem jedro tvorbe narave.

Ciljne vrste Kraškega roba in s tem tudi Osapske doline, katerih habitate in obstoj naravovarstveniki ščitijo, so naslednje:

Ena rastlinska vrsta (Tommasinijeva popkoresa *Moehringia tommasiniana*), pet vrst dvoživk (veliki pupek *Triturus carnifex*, hribski urh *Bombina variegata*, zelena krastača *Bufo viridis*, zelena rega *Hyla arborea*, rosnica (*Rana dalmatina*), in sedem vrst metuljev (ruski medvedek *Callimorpha quadripunctaria*, barjanski okarček *Coenonympha oedippus*, hromi volnoritec *Eriogaster catax*, travniški postavnjež *Euphydryas aurinia*, Scopolijev zlatook *Lopinga achine*, črni apolon *Parnassius mnemosyne*, petelinček *Zerynthia polyxena*).

Slika 2: Tommasinijeva popkoresa

Vir: Sovinc, A., Lipej, B., 2003

Enajst gnezdilk skalnih sten Planinski orel (*Aquila chrysaetos*), Postovka (*Falco tinnunculus*), Sokol selec (*Falco peregrinus*), Veliki skovik (*Otus scops*), Velika uharica (*Bubo bubo*), Lesna sova (*Strix aluco*), Planinski hudournik (*Tachymarptis melba*), Mestna lastovka (*Delichon urbica*), Puščavec (*Monticola solitarius*), Kavka (*Corvus monedula*), Krokav (*Corvus corax*).

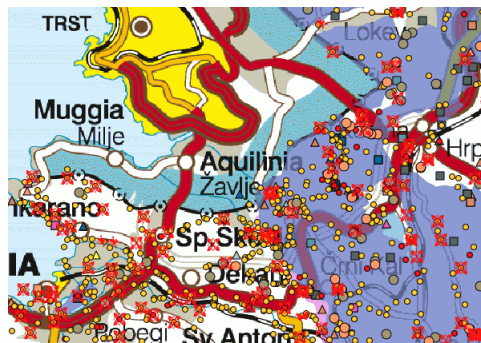

Slika 3: Sokol selec (*Falco peregrinus*),

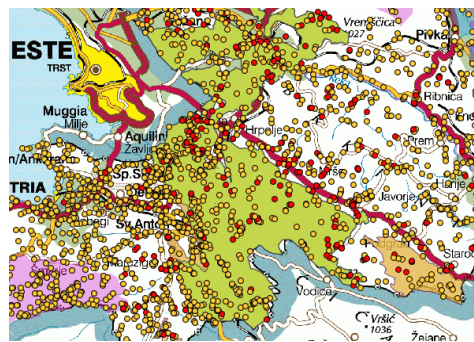
Vir: Narava Slovenje, Istra in Kras, Kraški rob, 2009

Te vrste in njihove habitate imajo v pripovedi naravovarstvenikov o zaščitenem območju Nature 2000 učinek tvorjenja nizov fizičnih okolij Osapske doline, na katere se gleda kot na komponente posebnosti osapske narave. Ostale poteze fizičnega in družbenega sveta pa naravovarstveniki vrednotijo kot okolje teh naravnih vrednot in jim pripisujejo namembnost ohranjanja in skrbi.

Kot materialno upodobitev tega diskurza lahko služijo naslednji zemljevidi s pomenskimi oznakami.

Slika 4: Zemljevid širšega območja Nature 2000
Vir: Sovinc, A., Lipej, B., 2003

Slika 5: Zemljevid z označenimi naravnimi vrednotami.
Vir: Sovinc, A., Lipej, B., 2003

Tabela 2: Pomenske oznake: pomeni oznak na zemljevidu
Vir: Sovinc, A., Lipej, B., 2003

Sloji CKFF (Centra za kartografijo favne in flore),		
Zbirke PMS (op.p. - Prirodoslovnega muzeja Slovenije).		
Območja Natura 2000		
pSCI	državnega pomena	državnega pomena
SPA	lokalnega pomena	lokalnega pomena
Naravne vrednote		
Ekosistemske		
državnega pomena	Drevesne	državnega pomena
lokalnega pomena	državnega pomena	lokalnega pomena
Zoološke	lokalnega pomena	☒ Površinske
državnega pomena	Geološke	geomorfološke
lokalnega pomena	državnega pomena	državnega pomena
Botanične	lokalnega pomena	lokalnega pomena
	Podzemeljske	Hidrološke
	geomorfološke	državnega pomena
		lokalnega pomena
		Oblikovane

- državnega pomena
- lokalnega pomena
- Sloji CKFF
- Lokalitete v zbirki CKFF
 - S fotografijami
 - Brez fotografij
- Črne točke za dvoživke
- Kali
 - S fotografijami
 - Brez fotografij
- Kormorani
- Zbirke PMS
- Metulji PMS
- Herbarij LJU
- Herbarij LJU

Za naravovarstvenike je prostor osapskega okolja kraj narave z osredotočenjem na dejavnik biološke diverzitete. Nove pomene tako izumljajo z uporabo znanstvenih metod, predvsem z evidentiranjem živalskih in rastlinskih vrst (Vranješ, 2005, str. 281). Lokacijo pa so z uporabo znanstvenih metod izumili v obliki »nove pripovedi« (ibid., str. 157). Sebe pri tem izpostavljajo kot čuvaje in edine raziskovalce fizične narave Osapske doline z znanstvenimi metodami, kar jih povzdigne v vlogo nosilcev družbenih sprememb v korist ohranjanja posebnosti biološke diverzitete. Če bi parafrazirala Foucaulta (2000, str. 131), bi lahko rekla, da so si naravovarstveniki prisvojili privilegij tistega, ki govori resnico, vendar pa njihov režim resnice ne more brezhibno delovati, ker jim tega privilegija domačini ne priznavajo.

4.3.2. Vrednotenje in predstave športno-plezalne narave

Športno plezanje v plezališčih se naglo razvija in postaja priljubljena rekreacijska dejavnost, ki je osvojila tako mlado kot staro. V skali, v plezalnih vrtcih, lahko namreč prav vsak najde plezalno smer primerne težavnosti, ki ustreza njegovim zmožnostim, fizični in psihični pripravljenosti (Uživajmo zdravo, 2009).

Plezalska narava je konstruirana na podlagi njene znane posebnosti, to je delno preoblikovane naravne skale, ki jo za plezanje uporabljajo športni plezalci. In tako kot biotska raznovrstnost, osrednja vrednota diskurza naravovarstvenikov, ne zaobjema celote sobivajočih življenjskih oblik, tudi plezalcem osrednjega pomena športno plezalske realnosti ne predstavljajo kar vse naravne skale.

Za »plezalni vrtec« (Klofutar, 2010), kot tudi imenujemo naravna plezališča, veljajo praviloma le nizke in lahko dostopne stene, večinoma kompaktne skale, v kateri so speljane plezalne smeri, opremljene s svetrovci za varovanje. Status športnega objekta v naravi so pridobile zaradi prostega, neplačljivega dostopa in dostopnosti tovrstnih skalnih obokov veliki množici uporabnikov (ibid.).

Kot rečeno, skala dobi svoj pomen preko fizične prakse plezalcev, ki uporabljajo v njej namišljene prehode do vrha skale (Slika 8), imenovane smeri. Kreacija teh poti pa poteka po v naprej predvidenem postopku, najprej s stvaritvijo fizične manifestacije smeri v skali, nato se nadaljuje v družbeni predstavitvi športne plezalne poti ali smeri v vodniku oz. športno plezalnem zemljevidu z navedbo vpisanih značilnosti. Šele kot taka je imenovana za športno plezalno smer.

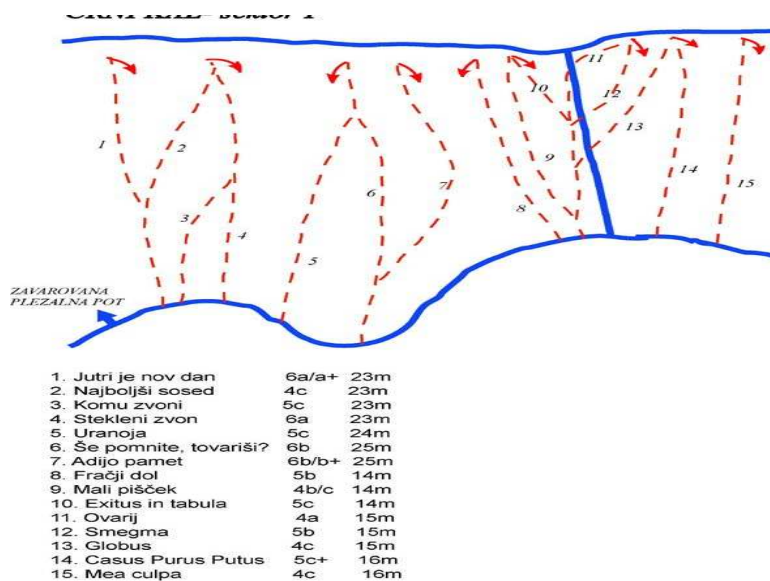
Družbena predstavitev in reprodukcija pomena športno plezalne smeri vsebuje tri ključne podatke o konstrukt. Prvi je vizualna upodobitev poteka smeri, zarisana v skici delov plezališča ali sektorjev (del plezališča). Drugi dve, za predstavitev nujni oznaki namišljenega konstrukta (Slika 7), pa sta ocena zahtevnosti plezanja v smeri in izpostavljenosti plezalca med to prakso. Težavnost in izpostavljenost sta zaobjeti v oceni športne smeri po mednarodno dogovorjenih ocenjevalnih lestvicah. Najbolj znane so ameriška (glej sliko 6., ZDA; 5.11a, 5.13d itd.), lestvica Evropske plezalne zveze (Slika 7, V, X+ itd.), francoska (Slika 7.; 1 do 9a) in britanska lestvica ocenjevanja smeri (Slika 8.; 4a do 7b ali D do E9). Ime smeri pa ji nadene plezalec, ki se je po smeri prvi vzel ali opremljevalec smeri, ki »potek nove smeri sporoči Klubu športnih plezalcev - KŠP«. (Klofutar, 2004, str. 11) Primeri nazivov smeri so (Slika 7) npr. Sonček v očeh, Ptičja perspektiva, Pretty baby, Kameleon. Ime lahko govori

tudi o izrazitih lastnostih plezanja v smeri. Tako Sonček v očeh napove, da v smer sije sonce pod takim kotom, da posije plezalcu v oči, Kameleon pa priča o spremembah tehnik plezanja, ki jih plezalec mora uporabiti, da se povzpne do vrha.

Osrednji pomen športno plezalne realnosti se tako pripisuje le skalam, ki so prilagojene športno plezalni praksi po predpisanem protokolu opremljanja novih plezalnih smeri (ibid.) in predstavljene z imenom in zahtevnostjo smeri, ki se jih utemelji s konsenzom mnenj plezalcev, ki so se že večkrat vzpeli po smeri.

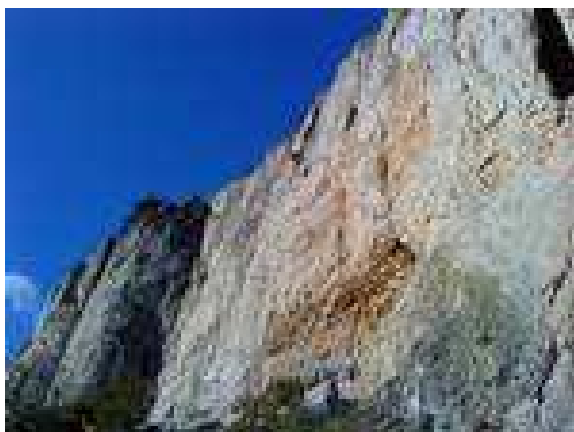
ZDA	UIAA	FR	UK	
5.2	II	1	D	
5.3	III	2		
5.4	IV-	3	VD	
5.5	IV+			
5.6	V-	4	4a	S
5.7	V	5a	4b	HS
5.8	V+			
5.9	VI-	5b	4c	VS
5.10a	VI	5c	5a	HVS
5.10b	VI+	6a	5b	E1
5.10c	VII-	6a+	5c	E2
5.10d	VII	6b		
5.11a	VII+	6b+	6a	E3
5.11b	VIII-	6c		
5.11c	VIII	6c+	6b	E4
5.11d	VIII+	7a		
5.12a	IX-	7a+	6c	E5
5.12b	IX	7b		
5.12c	IX+	7b+	7a	E6
5.12d	X-	7c		
5.13a	X	7c+	7b	E7
5.13b	X+	8a		
5.13c	X-	8a+	7c	E8
5.13d	X	8b		
5.14a	X+	8b+	7d	E9
5.14b	XI-	8c		
5.14c	XI	8c+	7e	
5.14d	XI	9a		

Slika 6: Ocenjevalne lestvice težavnosti športno plezalnih smeri
Vir: Prosto plezanje (2009)

Slika 7: Primer oznak v vodniku (vizualne predstavitev, ocena in zahtevnost) športno plezalnih smeri

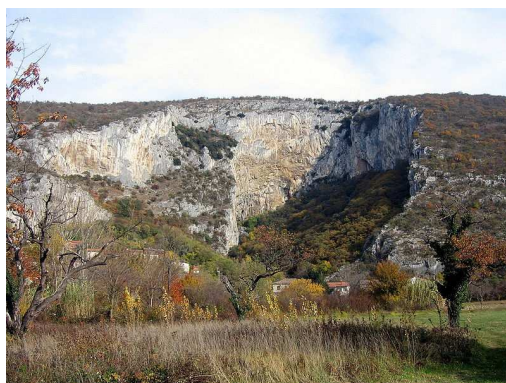
Vir: Prosto plezanje (2009)

Slika 8: Fotografija skale iz slike 7
Vir: Prosto plezanje (2009)

Naravne stene v Osapski dolini, ki ustrezajo kriterijem tvorjenja plezališča, so:

- Plezališče Osp (Slika 9) (sektor Banje, sektor Stena nad Babno in sektor Veliki steni);

Slika 9: Plezališče Osp
Vir: Prosto plezanje (2009)

- Plezališče Mišja peč (Slika 10)

Slika 10: Plezališče Mišja peč
Vir: Prosto plezanje (2009)

Te smeri in plezališča imajo v reprezentaciji športno plezalskega sveta učinek tvorjenja fizičnega okolja Osapske doline. To obstaja z namenom privabiti plezalce, da se povzpnejo po njihovih stenah, seveda po vnaprej določenih pravilih plezalne in vrvne tehnike, torej ravnanja v prostoru.

Institucija športnega plezanja z etičnim kodeksom slovenskih plezalcev v skladu s svojim etičnim čutom in dogovori z naravovarstveniki določa tudi stroga pravila plezalčevega nespecifičnega ravnanja z naravo, ki v odnos do okolja »vnašajo red in predvidljivost« (Zver, str. 121). Pravila jasno določajo možnosti delovanja in vzorcev vedenja v naravi in ravnanja z njo v športno plezalni praksi.

Ta pravila so:

- *Če je za nastanek nove smeri potrebno uničevanje rastlinja ob vznožju stene (drevesa, grmovje ...), se smeri odpovej! Prav tako ravnaj v primeru, da v območju nameravane smeri gnezdijo ptice.*
- *Odstrani krušljive delce v območju smeri. Pretirano oster oprimek lahko v izjemnem primeru nekoliko zgladiš, vendar v okviru prvotne podobe razčlemb.*
- *Ne prirejaj (klesanje, zapiranje, premazovanje, lepljenje) skalnih razčlemb. V izjemnem primeru (možen večji nevarnejši odlom) utrdi razčlemba z lepilom (inf. Klub športnih plezalcev).*
- *Ime smeri pri vstopu napiši z drobnimi črkami nevpadljive barve. (Klofutar, 2010, str. 11)*

Vsa odstopanja od strogega upoštevanja »v naravo posegaj le, v kolikor je to nujno« (Cingerle, 2004), se kaznujejo institucionalno, znotraj plezalskih vrst. Tovrstnim prestopkom sledijo sankcije socialnega tipa kot »ožigosanje, obrekovanje, grdi pogledi in smeti v rokah drugih obiskovalcev« (S 11), »obsojanje na forumih, izobčenje iz športno plezalnih odsekov« (S 12).

Pravno formalno Etični kodeks slovenskih plezalcev temelji na zakonski Odredbi o prepovedi vznemirjanja živali zavarovanih vrst v stenah na območju Kraškega roba, ki je rezultat leta 2004 podpisanega sporazuma med Komisijo za športno plezanje, Ministrstvom za okolje in prostor in Društvom za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije. Ta sporazum se »nanaša na prepoved plezanja v Podpeči in v Veliki osapski steni desno od Italijanske smeri za obdobje treh let. /.../ Sporazum vključuje tudi zavezo, da je potrebno za vsako na novo odprto plezališče v Sloveniji oz. razširjanje obstoječega plezališča pridobiti soglasje Ministrstva za okolje in prostor in postopati tako, kot predpisuje zakonodaja« (Klofutar, 2010, str. 11). Ta legalna podlaga odredbe daje pripombam s strani domačinov ali naravovarstvenikov glede kršitve kodeksa tudi zakonsko moč. »Spoštovanje vseh pravnomočnih državnih uredb in zakonov ter nenapisanih navodil lokalnih skupnosti je tako edini način, da slovenski plezalci ohranijo javno dostopnost slovenskih plezališč in se izognejo popolni prepovedi plezanja v plezalsko zanimivih območjih (Golob, 1999).

4.3.3. (Re)produkcija izkustev, predstav in interpretacij naravovarstvene narave

V celotni naravovarstveni strategiji interpretacije narave kot »neokrnjene naravne in kulturne krajine, ki bi se razvijala po pravilih trajnostnega razvoja« (Sovinc, 2003) in s tem ohranila (s strani EU izpostavljene) »posebnosti biološke diverzitete« (ibid.), je čutiti »ideološko zasnovano vrnitve k čisti naravi« (Guille-Escuret, 1989, str. 17), ki ji sodobne prakse ljudi v njej ne ustrezajo. Zatorej naj se prevzgoji človeka po starih zgledih, da bo narava v prihodnosti lahko spet »taka, kot je nekoč bila«. To pa že kaže na zdrs naravoslovne znanosti s pozitivnega, znanstvenega raziskovanja v »moralno in politično znanost, naravovarstveno misel in ekološko moralo pa zmotno predstavlja /.../ kot nekaj, kar na znanosti temelji« (ibid.).

Osredotočila se bom na to moralno politično komponento naravovarstvenega delovanja oz. nauka, s katerim si »naravovarstveniki« prisvajajo vlogo »nosilca družbenih sprememb« (S 1).

Naravovarstvo kot zaveznica znanosti svojih ciljev ne zadovoljuje neposredno. Po zgledu naravovarstvenega vedenja o naravi »od daleč«, je tudi uresničevanje njenih ciljev posredno, »z razvojem okolijske zakonodaje« (Eržen, 2008, str. 11) in celostnim izobraževanjem domačinov in posredno tudi vseh turistov o »naravnih vrednostih« okolja kot enem najpomembnejših dejavnikov, ki bi vplivali na delovanje. Glavna aktivnost prostorskih praks, ki jih predstavlja omenjeni diskurz, je namreč vezana na misli in besede, katerih udejanjenje prepuščajo »lokalnemu prebivalstvu na območju Kraškega roba« (S 1). Projekt Life III Natura namreč »predstavlja modelni prikaz novega tipa zavarovanja naravovarstveno najpomembnejših enot s pomočjo pogodbenega varstva z zasebnimi lastniki ter vzpostavitve mreže mikro-rezervatov« (Sovinc, 2003).

Projekt Life III kot instrument evropske mreže Nature 2000 naj bi upravljanju z zavarovanim območjem prispeval »strokovno utemeljene in vnaprej pripravljene smernice razvoja« (Sovinc, 2005, str. 38), katerih avtoritativna moč »znanstvenih« ugotovitev o osapski naravi, naj bi lokalno prebivalstvo sama po sebi prepričala, da bi izvajali naravovarstvene diskurzivne prakse in se odrekli lastnemu vrednostnemu sistemu, moralni ekonomiji in sploh diskurzu konstrukciji osapske narave (Fajdiga, 2009).

Povedano drugače, način uresničevanja cilja inštrumenta Nature 2000 je »ohranitev naravnih danosti, kulturne krajine in izboljšanje razmer za lokalno prebivalstvo s tem, da bi ozaveščali ljudi, da bi lahko ohranili naravo« (S 1), v sprejetosti trajnostnega razvoja »tako v ekonomskem, zakonskem in moralnem smislu« (Eržen, 2008, str. 11), kar bi spremenilo njihovo prakticirano realnost na račun tistih praks, ne pa pomenov, ki jim jo z novim namenom ponuja naravovarstveni diskurz.

Bistvo nauka, ki ga učijo, pa je: »Dolgoročna prihodnost tega območja je odvisna od najvrednejšega potenciala, ki postaja v sodobnem svetu vse pomembnejši argument: neokrnjena naravna in kulturna krajina ter trajnostni razvoj območja« (Sovinc, 2003). »Trajnostni razvoj pa je dober za naravo in človeka. Delo za ohranitev narave se obrestuje, kajti narava ščiti človeka pred samim sabo. Lokalni interes hitrega zaslužka je pri tem nevaren in neželjen« (S 1). »Človekovo delovanje se mora speljati v korist narave« (Skobrne, 2005, str. 36).

Konkretno projekt kot vzor prakse predstavlja tradicionalno rabo okolja, pašo, košnjo kraških travišč, čiščenje zaraščenih travišč, obnovo kraških kalov, obrti in obratovanje majhnih kmetij

(Sovinc, 2003) To pa so prakse, ki so domačinom v preteklosti omogočale preživetje, danes pa za domačina niso več rentabilne, so pa v skladu z zastavljenimi cilji Nature 2000 in »pomembne za ohranjanje biotske raznovrstnosti« (Eržen, 2008, str. 11; Sovinc, 2003).

Ironično je, da želijo naravovarstveni instrumenti kontrole usmeriti lokalno prebivalstvo k opravljanju lokalne praske po upravljaljskih zgledih iz preteklosti in ne po modernem, znanstvenem nadzoru in zakonitostih paradigme trajnostnega razvoja.

Inštrument Evropske unije Life III s finančno podporo znanstvenega projekta namreč spodbuja spremembo domačijske – tradicionalne misli lokalnega prebivalstva, katerega diskurzivne prakse oz. »razumna raba naravnih dobrin v preteklosti /.../ je pestrost rastlinskih in živalskih vrst ohranila vse do danes« (Sovinc, 2005, str. 36). Še več, v okviru projekta se pripravljajo »posebne upravljaljske smernice za trajnostno upravljanje« (Mikuš, 2006, str. 47) razvoja območja Kraškega roba, ki se zgledujejo »po primerih dobre prakse domačijskega zgleda iz preteklosti« (ibid.), ki bi služile »ekonomskemu razvoju območja, primernemu za naravoslovni turizem« (Sovinc, 2003), ki bi temeljil na ekonomizaciji ohranjanja tradicionalnih »kmetijskih praks in promociji sonaravne (pasivne) rekreacije in turizma« (Sovinc, 2003).

Life III Nature je v okviru projekta celo izvedel delovne akcije, ki »naj bi delovale kot zgled dobrega delovanja človeka kot dela habitata – habitata kot združbe naravne in kulturne krajine, ki naj bi domačina podpirale, da bi tradicionalno obdeloval zemljo« (S 1).

4.3.4. Naravovarstveniki kot nosilci družbene spremembe »od daleč«

Naravovarstveno videnje in vrednotenje narave domačina torej ne izključi. Rado pa bi si njegovo delovanje speljalo v korist narave po lastnih pričakovanjih (Skobrne, 2005, str. 36). Rešitev vidijo v trženju narave, ki bi v prihodnje služila tudi kot ekonomska priložnost za domačine. Za razvoj prav takega načina trženja pa bi bilo treba vložiti veliko truda v pouk in izobraževanje domačinov. Predpogoj za posredovanje pa je motiviranost domačinov. Naravovarstveniki so za motiviranje ljudi, ki na zavarovanem območju živijo ali delujejo, izpostavili vrsto prednosti, ki naj bi jih nudilo izvajanje zaščite v okviru projekta. Eden takih predlogov za »izboljšanje razmer za lokalno prebivalstvo kot ohranitev bivalnega okolja« bi bil razvoj »trajnostnega turizma in trajnostnega kmetijstva« (ibid.), katerega produkti bi ponudili tudi možnosti razvoja in zaslužka.

Naravoslovni turizem bi znotraj trajnostnega razvoja pomenil »tihan« naravoslovni in obenem kmečki turizem. Oddajalo bi se sobe in hotelčke. Ponujalo bi se šest do deset sob v vasi, turistične agencije bi bile poučene o ponudbi in turistični vodiči ustrezno usposobljeni. Kmetom bi dodelili subvencije. Turizem ne bi postal množičen, ampak bi vse potekalo v majhnih skupinicah. (S 1)

»V ponudbi pa ne bi manjkalo izletništvo, pohodništvo, jahanje, gostinstvo, vzgojno-izobraževalno delo z opazovanjem ter doživljanjem narave« (Sovinc, 2003). »Organizirali bi vodene ogledje Kraškega roba – kulturne dediščine, kalov« (S 1).

Druga razvojna priložnost se kaže v »trajnostnem, ekološkem in integriranem kmetijstvu« (Bojnec, 2009). Kmetje bi na registriranih kmetijah pridelovali in prodajali lokalne proizvode

in delikatese, brinovo žganje, mesnine, sir, skuto, zdravilna zelišča in kakovostno krmo za živino (Sovinc, 2003). »V okviru projekta Natura 2000 pa bi lokalnim skupnostim priskočili na pomoč pri razvoju in uveljavitvi njihovih tipičnih proizvodov, pri promociji območja in pri hitrejšem razvoju turizma na kmetijah« (Sovinc, 2003).

4.3.5. Športni plezalci kot nosilci spremembe »od blizu«

Če naj bi bila (re)produkcija izkustev, predstav in interpretacij naravovarstvene narave tvorjena posredno, z mislijo in besedo, manifestirana in s tem tudi reproducirana posredno v procesih poprostorjenja naravovarstvenikov in drugih akterjev preko njihovih interpretacij abstraktnih pojmov osmišljenja trajnostnega razvoja, ji je v teh značilnostih športno plezalska realnost diametralna. Plezalci namreč uresničujejo (konzumirajo in reproducirajo) svojo realnost neposredno s tem, da sami izvajajo telesne prakse plezanja, opremljajo smeri in jih označujejo. Na novo pa jo ustvarjajo le z deljenjem že uveljavljenih pomenov novemu »športno plezalnemu« prostoru z vrtanjem, označevanjem, uporabo in predstavljanjem novih športno plezalnih smeri.

Tak prostor se tako reproducira preko neznanstvene besede med športnimi plezalci, ki izvajajo profesionalna znanja neposredno na skalo. Neposredni stik je tudi temeljni princip učenja in vzgajanja novih športnih plezalcev. In čeprav se ljudje za učenje športnega plezanja motivirajo tudi preko družbenih manifestacij realnosti športno plezalnih vodnikov ali medijev novih tehnologij, je za učenje te realnosti vedno potreben neposreden stik med ljudmi in kontakt ljudi s skalo. Fizična prisotnost, neposredni tip socializacije in otip kot glavni način zaznavanja okolja so tudi glavne lastnosti konzumacije športno plezalne narave.

In če naravovarstveniki tvorijo naravo s tem, da fizične in družbene poteze osapske narave prirejajo ohranjanju zaščitene biotske raznovrstnosti, tudi športni plezalci pripisujejo naravi pomene z namenom ohranjanja svoje družbene realnosti v Ospu, ki se manifestira v užitku plezanja po steni. Za razliko od naravovarstvenikov pa športni plezalci v ta namen ne »izumljajo novih pomenov narave v obliki 'nove pripovedi'« (Vranješ, 2005, str. 157), ampak le ohranjajo naravno konstrukcijo tako, kot je. A tudi ta želja po ohranjanju »narave take, kot je«, podobno kot želja naravovarstvenikov po revitalizaciji »narave, kot je bila« predstavi športnega plezalca v luči nosilca spremembe.

Ohranjevanja »narave take, kot je«, se kaže v dogovoru plezalcev, da je potrebno »naravo vedno pustiti takšno, kot si vanjo vstopil« (S 9; S 11) in v »plezam po načelu "leave no trace" (ne puščaj sledi, op.p.)« (S 12), s čimer reproducirajo institucijo in »ščitijo pokrajino rekreacije v svoji fizični podobi« (Löfgren, v Blejec, 2003, str. 26). Institucija športnega plezanja pa hkrati z drugačno fizično podobo prostora tvori novi konstrukt »rekreacijske pokrajine, imenovane 'narava', ki označuje pokrajino v ljudeh« (ibid.), kot tako pa jo z dotikom in pogledom konzumira vedno več ljudi.

Tako Veliki osapski steni in udornici Mišja peč »postaneta mesto rekreacije, opazovanja, romantike« (Blejec, 2003, str. 26), kjer tržaški in slovenski plezalci že od leta 1977 napeljujejo smeri in v njiju vidijo divjino, lepe razglede. V predstavah tega konstrukta omenjenih dveh sten je zaznati tudi del »novega mysticizma, kulta eksotičnega« (ibid.), ki tako postane »pokrajina v ljudeh« (ibid.). Orvar Löfgren to »novo 'rekreativno pokrajino' v

nasprotju s pokrajino produkcije imenuje 'pokrajina porabe'« (Löfgren, v Blejec, 2003, str. 26). In del te eksotične pokrajine postanejo tudi domačini.

In točno tako obe steni, od leta 1986 po zaslugi neposrednega televizijskega prenosa plezanja, občinstvo konzumira slavno vas, vaščane in eksotični steni nad njo (Golob, 1997). Še več, odmevnost konstrukta je tako privabila vedno več »porabnikov« te stene in kljub njihovemu »spoštovanju do narave« (S 10) in želji po nespreminjanju pustila svoj pečat. Osp se je z »Veliko osapsko steno skupaj s sosednjim, podobnim manjšim udorom, Mišjo pečjo, razvil v enega najpomembnejših plezalnih območij Evrope« (Golob, 1997).

V procesu tvornosti odmevne Osapske doline kot »rekreacijske pokrajine« gre predvsem za zaznavo »urbanega odnosa do domačijskega, ki se kaže v pretiranem vrednotenju podeželja, idiličnem prikazovanju življenja v nekem podeželskem okolju« (Uršič, 2007), čeprav ne povsem. Plezalci okolje Osapske doline interpretirajo urbano, s to razliko, da slike domačijskega okolja ne vidijo v kontekstu domačinom domačega okolja, tradicije in zavračanja kakršnih koli tujih elementov, ampak ta odnos obrnejo. Zamenjajo ga z domačim okoljem plezalcev, kjer se navezujejo na plezalsko okolje, domače oz. znane soplezalce, katerih tradicije si želijo ohraniti in pri tem zavračajo kakršne koli (njim, ne domačinom) tuje elemente, tudi ideje domačinov. Znotraj tega urbanega odnosa, ki domačijsko okolje prikaže kot domače okolje prišleka in se mu v strokovni literaturi reče tudi »urbani sentiment« (ibid.), naredijo še dodaten korak naprej. Izvzamejo se tudi iz širše opredelitve športnih plezalcev in jo s tem delijo v manjše podkategorije.

Porabniki v produkciji eksotične, rekreacijske pokrajine torej zaznajo kot tuje tudi ostale športne plezalce. Vendar jih le redko zavračajo neposredno. Tuj element jim predstavlja predvsem številčnost plezalcev, ki jo prinaša razvoj lokalnega plezališča v svetovno znan center športnega plezanja. V tem se spet kaže čut športnih plezalcev do ohranjanja »narave, take kot je« in celo »take, kot je bila«, saj so bili cilji, ki so jim zvesti, zastavljeni v preteklosti, zato osapski naravi tudi v primeru družbene konstrukcije športnih plezalcev lahko rečemo »pokrajina izgube in žalovanja« (Braun McCannell, v Blejec, 2005, str. 26).

Neposredni stik med plezalci lahko iz tega vidika označimo le kot fizično neposreden. Iz odnosa pa razberemo, da gre med plezalci za neosebni odnos, ki plezalce druži v njihovi anonimnosti. Anonimnost, ki temelji na skupnem interesu in prisotnost, pa Uršič (2007) izpostavi kot naslednjo izrazito značilnost urbanega načina življenja in vzorca urbane zaznave okolja.

To urbano naklonjenost socializacijskim praksam med plezalci s celega sveta so domačini v Ospu obrnili sebi v prid. Poudarili so osnovno športno in popotniško turistično ponudbo in začeli vas razvijati po smernicah turizma, kar je dokaz dolgoročnega vplivanja športnih plezalcev na fizično in družbeno tvornost osapske narave.

4.4. Tvornost prostora – narava/narave kot rezultat razmerja moči domačinov

Naravovarstvena, osapska semiotska realnost temelji na rezultatih tri leta trajajoče raziskave Life III, ki govori o ohranitvi in varstvu ogroženih habitatov/vrst na območju Kraškega roba, kar ji daje prednost pri odločanju o delovanju imenovanega zaščitene območja v primerjavi z nezapisanim, neznanstvenim izrazom naravnega znanja domačinov ali športnih plezalcev.

Naravovarstveniki znanje in definicije narave črpajo iz znanstvene podlage naravovarstvenega instrumenta Evropske unije z nazivom Natura 2000, pravno podlago varstvenega režima Kraškega roba kot zaščitenega območja pa predstavljajo ugotovitve znanstvene raziskave, izvedene v sklopu projekta Life III.

Razglasitelji zavarovanega območja Kraški rob, znotraj njega pa tudi Osapske doline, na podlagi tega moderno teoretskega znanja izvajajo svojo moč kot del evropske naravovarstvene mreže zaščitenih območij, pomembnih za ohranjanje biološke raznovrstnosti. Mrežo je bila Slovenija ob vstopu med države članice EU leta 2004 namreč dolžna imenovati kot del sklopa naravovarstvenih direktiv Evropske unije (Direktiva 1992 in Direktiva 1979). Na podlagi teh direktiv je bila dodeljena legalna moč vsem agensom naravovarstvenega »poprostorjena« Osapske doline kot dela območja Kraškega roba, in to z Uredbo o habitatnih tipih (2003), Uredbo o ekološko pomembnih območjih (2004) in Uredbo posebnih varstvenih območjih Natura 2000 (2004) (Sovinc, 2005, str. 6).

Znanje naravovarstvenikov o osapski naravi je torej agens tvorjenja prostora z veliko legalno in avtoritativno premočjo glede na drugi dve realnosti, domačijsko in športno plezalno. Razvojne smernice socialno ekonomskega razvoja območja, ki zadevajo ljudi, ki v njem živijo in delujejo, pa poleg teh zadevajo še močnejše regulative državne zakonodaje. Materialno gledano jih zadevajo npr. tudi državni projekti za javno dobro, kot je bil projekt gradnje avtocestnega kraka od Ljubljane do Kopra. Te reprezentacijske strategije upomenjanja osapskega prostora tvorijo in delujejo po zgledu moderne teoretske misli o naravi »od daleč«. O stanju narave in o zakonitostih njegovega delovanja poročajo le posredno in, glede na posredovano, narekujejo nadaljnji razvoj prostora (Blejec, 2005, str. 26).

Legalno spregledani a legitimno pomembnejši pa sta vodili razvoja osapskega prostora domačinov in športnih plezalcev. »Narava kot vir preživetja domačina« (S 7) in »plezanje v osapskih stenah kot preživljanje prostega časa« (ibid.) plezalcev sta namreč, glede na moč, ko se uresničujeta v konkretni podobi in človeških praksah Ospa, močnejši od zahtev naravovarstvenikov. Tako profesionalna misel plezalcev in tradicionalna teoretska misel domačinov namreč neposredno, brez posrednih agencij, izvajata odnos do narave in omogočata delovanje in obstoj osapske narave »od blizu«. Odločitve o izvajanju naravovarstvenih smernic so v njihovih rokah. Lokalna skupnost je namreč »po modelu upravljanja prek mehanizmov pogodbenega varstva določena kot upravljalec zavarovanega območja« (Sovinc, 2005, str. 35). In zato se dnevne prakse akterjev v prostoru včasih skladajo z zapovedanimi s strani naravovarstvenikov, včasih pa si celo nasprotujejo.

Ta odvisnost naravovarstvenikov od praks domačinov med agencijama poprostorjanja ustvarja nov oblastni odnos. Prvi le določa naravovarstvene normative in presoja vsebino razsodnega in nerazsodnega rokovanja z naravo ter smernice razvoja območja. Upoštevanje in izvajanje razvoja v skladu s smernicami pa je odvisno od delovanja domačina »in situ«. Tako se razmerje moči, ne pa tudi avtoritete, prevesi v korist domačinov. Naravovarstveniki namreč zapovedujejo, domačini pa se odločajo, ali bodo zapovedano udeležili. Avtoriteta normativnih zakonov naravovarstvenikov ima za realizacijo zapovedanega torej dve možnosti, da bi postala del moralne ali del gospodarske realnosti kraja.

Vključitev v »moralno ekonomijo bi pomenila prodreti v logiko vsepovsod prisotnih normativnih pogojev upomenjanja narave domačinov« (Eder, 1999, str. 25) oz. domačinu privzgojiti naravovarstveno moralo varstva narave. Druga možnost pa je oz. bi bila, da bi spodbudila predstavitve neokrnjene narave kot predmet trženja.

Ker med domačini prevladuje vodilo »narava kot vir preživetja domačinov« (S 7), so naravovarstveniki sicer lahko nekoliko posegli v normativno konstrukcijo domačijske narave, ampak širšega vpliva na delovanje in ekonomske prakse domačinov, na t.i. simbolno konstrukcijo domačijske narave (Fajdiga, 2009), niso dosegli. Njihove spodbude in želje, posodobiti tradicionalno rabo okolja, pašo, košnjo in obrti majhnih kmetij (Sovinc, 2003) se, z izjemo »organiziranega toka prodaje« (Sovinc, 2003) in košnje pašnikov, za kar so v času poteka evropskega projekta Life III kmetje prejeli finančna nadomestila, niso uresničile.

Zaradi kratkoročne neprofitnosti ni obrodila sadov niti strategija turistične ponudbe Kraškega roba kot »bogastva naravne raznolikosti« (ibid.). Ni namreč uspela prepričati domačinov Osapske doline o »samozavedanju o spoznavanju glavne naravovarstvene vrednote kraja« (Sovinc, 2005, str. 38), kot so to za realizacijo svojih ciljev predvideli naravovarstveniki.

Za razliko od naravovarstvenega turizma pa neposredni finančni učinek že dolga leta, sicer bolj ali manj (ne)namerno, uresničuje plezalski turizem. Teža naravovarstvenega argumenta, podprtega z znanstveno teorijo, pa posega tudi v ta odnos. Na osnovi podatkov, pridobljenih v času evropskega projekta Life III, so naravovarstveniki z Odredbo o prepovedi vznemirjanja živali zavarovanih vrst v stenah na območju Kraškega roba omejili plezanje v osapskih stenah in s tem zavrli že 20 let razvijajoči se športni turizem.

Po zgledu sosednje vasi, kjer so domačini v sodelovanju z naravovarstveniki plezanje v vaški steni popolnoma prepovedali, bi lahko imeli domačini Ospa prav tako moč, vendar se, ker celo »trg ne uide temu, kar trži« (Eder, 1996, str. 27), prebivalci Osapske doline za to niso odločili. Odločili so se za upoštevanje naravovarstvenih smernic, sprejeli omenjeno delno prepoved plezanja, a vseeno nadaljevali s trženjem narave s športnimi plezalc.

Ekonomska sfera se je tako izvzela iz aplikacije naravovarstvene moralne ekonomije, ker je v tem »prepoznala ovire istemu procesu, kjer normativna definicija zavarovane narave zaznamuje trg« (ibid.) oz. preprečuje trženje zavarovane narave. Narava za domačina torej mora biti »potržena«. Pri tem pa »domačijska« moralna ekonomija konstrukcije osapske narave normativno določa, v koliko lahko naravovarstveniki, turisti ali drugi uporabniki osapske narave v njej izvajajo svoje prakse poprostorjenja narave.

Glavni vzrok neuspešnosti naravovarstvene normativne konstrukcije (Fajdiga, 2009) delovanja in mišljenja je v tem, da temelji izključno na ugotovitvah Projekta Life III, ki »domačinov, plezalcev, kolesarjev, pohodnikov in nasploh uporabnikov Osapske doline v obravnavo sploh ne vključuje« (S 1).

Odpor domačinov do naravovarstvenikov kot tujcev, ki narekujejo njihov razvoj »od daleč« (S 3), izhaja torej iz avtoritativnega odnosa moči ter izhodiščnih teženj, na eni strani preživetja domačinov, in na drugi strani ohranjanja naravnih bogastev brez upoštevanja potreb človeka. Zaradi tržne vrednosti športnega turizma, ki ponuja domačinu možnost zaslužka, se etika uporabe prostora domačinov veliko bolje dopolnjuje z družbeno konstrukcijo in konzumacijo narave plezalcev, ki vrednotijo uporabljanje narave za preživljanja prostega časa

in istočasno upoštevajo večino zakonitosti varovanja okolja, kot naravovarstvenikov, ki bi zaščito utopično izvajali s tem, da bi človeka iz nje izvzeli.

5. ODGOVOR NA RAZISKOVALNO VPRAŠANJE 2

Družbena narava kot tvornik izkustva družbe. Kako različna videnja narave povratno zaznamujejo in ločujejo različne tvorce narave?

5.1. Naravna delitev družbe

Ljudi njihova prakticirana in semiotizirana realnost prostora omejuje in oblikuje njihovo delovanje in obstoj (Muršič, 2005, str. 53). Do osapske narave opredeljene sogovornike ta kraj narave povratno zaznamuje kot agenta naravne delitve človeških realnosti. Zato vzrokov za razhajanja kategorij sogovornikov ne gre iskati s primerjanjem praks, ki pripadajo različnim razumnostim (Foucault, 1981, v Löfgren 2002, str. 226), ampak "z ugotavljanjem, katere vrste razumnosti pri tem uporabljajo" (ibid.).

Izhajajoč iz te paradigme »kognitivne konstrukcije narave naravovarstvenikov, plezalcev in domačinov« (Fajdiga, 2009, str. 20) bom preverila, kako se uporaba »diskurzov narave užitka in obžalovanja, upanja in strahu« (Eder, 1996, str. 29), povratno aplicira na definicijo družbe in odnosu do človeka.

Razlike med nami nas opredeljujejo in ločujejo od drugih, podobno pa je tudi s procesom tvornosti kraja in realnostjo. Samoopredeljujejo se v odnosu do drugih tako, da sebe opredeljujemo v »odnosu do 'drugega' pred 'tretjim'« (Štrajn, 1994, str. 188).

Relacija postane še bolj pomembna ob spoznanju Daniela Sibonyja, da podlaga za intenzivnost razlikovanja ni očitna razlika razlikujočih, ampak prav to, da ta razlika ni povsem vidna. Groza, na katero stavi prvi, je to, da je drugega mogoče zamenjati za njemu enakega (Štrajn, 1994).

Skupine, ki naj bi jih določale kategorije domačinov, plezalcev in naravovarstvenikov, sem že do sedaj uporabljala kot analitično orodje. Pri tem pa se zavedam in izpostavljam, da ni nujno, da je vsak od sogovornikov po svojem prepričanju in akcijah arbitrarno vključen le v eno od kategorij. In prav ta pripadnost sogovornikov več kategorijam hkrati, ki nakazuje podobnosti med pripadniki kategorij, zahteva pred širšo javnostjo še strožjo pomensko ločitev kategorij in skupin sogovornikov (oz. akterjev realnosti) znotraj njih. Le z upoštevanjem principa »razlikovanja v odnosu do 'drugega' pred 'tretjim'« v samo identifikaciji in delitvi družbeno konstruiranih osapskih narav, se namreč lahko izognemo podobnosti pri uporabi le teh in pri uveljavljanju avtoritete v razmerju moči družbenih skupin ljudi, ki jih zagovarjajo.

5.2. Naravovarstveni odnos do »drugih«

Zastavljen problem soočenja trojne realnosti domačinov, plezalcev in naravovarstvenikov se sedaj kaže v drugačni luči. Naravovarstveniki se namreč opredeljujejo kot rešitelji narave pred pogubnimi učinki delovanja plezalcev, ampak s plezalci nimajo neposrednega opravka. Bolj se posvečajo reprezentaciji plezanja pred domačini, da se slučajno ne bi znašli s plezalci v istem košu »tujcev«. Plezalce tako hočejo le določiti kot normativno neprimerno skupnost in

jih v taki luči prikazati domačinom, s tem pa seveda sebe predstaviti kot njihovo nasprotje, kot sprejemljive.

Domačini, točneje lastniki zaščitenege skalnatega sveta, to je Agrarna skupnost Ospa, naj bi sami odločali, ali plezanje kot en od lokalnih interesov spada v del aktivnosti v vasi ali ne.

Konceptualizacijo plezalcev kot naravovarstvu »radikalno drugega« in nasprotnega predstavljam na primeru povedanega v televizijski oddaji Krajinski park: Kraški rob (Bitenc, 2004). V tej televizijski oddaji je po zvoku tragičnega gonga in trenutku tišine po njem, kot grožnje osapskim naravnim vrednostim, predstavljen le plezalec. Predstavijo ga kot »obiskovalca Kraškega roba, ki od konca 70 let naprej občasno prihaja v konflikt, tako s prebivalci območja kot z naravo samo. /.../ Saj ravno skalni previsi, spodmoli, razpoke, police, luknje in mesta, kjer gnezdi ptice, predstavljajo izziv za plezalce. Zato je več kot 500 plezalnih smeri, na gosto opremljenih s plezalnimi rekviziti na območju Kraškega roba ter nekaj novih planinskih poti močno ogrozilo vzrejo ptičjih mladičev v času od januarja do maja, ko je tudi plezanje najintenzivnejše. Obstoj nekaterih vrst ptic (kavke, skalnega goloba, planinskega hudournika, postovke) pa je zaradi opuščanja gnezd, mimo katerih so speljali plezalne smeri, ogrožen, saj jih bližja srečanja s plezalci lahko odženejo za vedno« (ibid.). V oddaji je predstavljena tudi odredba Ministrstva za okolje in prostor, ki športno plezanje v stenah Kraškega roba in pohodništvo delno omejuje. Na koncu oddaje pa obiskovalcem in domačinom kot »tretjim«, ki jim nazorno kaže razliko med tujci, naravovarstveniki in plezalci, opravičijo svoj pomanjkljiv formalni nadzor in jih v ta nadzor za varstvo narave vključijo z nagovorom, da je »varovanje življenjskega prostora spričo slabega nadzora prepuščeno vesti posameznikov« (ibid.). Uvajanje novega pomenskega sveta naravovarstvene konstrukcije narave tako opozarja domačine in širšo javnost na nevarnost plezalcev kot (edinih) radikalnih tujcev, ki posegajo v prostor in se tako iz te skupine tujcev izvzamejo.

Iz oddaje in pogovora s Sogovornikom 1 sledi, da so plezalci izpostavljeni kot edini »uničevalci okolja« (S 1) in »odgovorni nosilci potencialne naravne katastrofe, ki je že na pohodu« (ibid.) Pri tem pa ni bilo omenjeno, da populacija živali v Osapski dolini izginja pretežno zaradi pogozdovanja travnikov, njihovega življenjskega prostora in življenjskega prostora živali in rastlin, ki dopolnjujejo njihovo prehrabeno verigo. Vzrok za ta proces pa je opuščanje obdelovalnih površin in spreminjanje namembnosti prostora in gradnje prometnih poti. Prostor, v katerem gnezdi ptice pa poleg plezalcev krči in zaseda nova infrastruktura, kamnolomi in najdaljši slovenski viadukt Črni kal.

Sporočilo, ki ločuje naravovarstvenike od plezalcev je torej namenjeno domačinom. Vendar tudi za tem izkazovanjem dobrega in slabega zglada stoji težnja po preoblikovanju domačinov, do katerega pa je naravovarstvena srenja opredeljena večplastno. Naravovarstveniki priznavajo, da je zaščitena krajina nastala zaradi domačinov, vendar pa se borijo proti spreminjanju narave, ki poteka zaradi praks preživetja domačinov in proti spremembam samih praks njihovega delovanja. Ravno ta želja pa jih zoperstavlja domačinom, in nekoliko nepričakovano, tudi državi. Prvi bi »moralo krajino negovati, gojiti konje, ovce, da bi popasle okolje, država pa bi jih (domačine, op. p.) morala pri tem finančno podpreti« (S 1). Domačine torej naravovarstveniki obsojajo zaradi etike rokovanja z naravo kot »nevedne, ker se pri tem ne zavedajo, da je treba tržiti neokrnjeno naravo« (ibid.) in se opravičujejo kot žrtev bitke s kapitalom, zaradi katerega naravo tržijo plezalcem« (ibid.). Z etiko države pa se ne strinjajo, ker »ne izvršuje zaščitniške politike« oz. ne zagotavlja subvencij« (ibid.), ki bi zadovoljile ekonomsko motivacijo domačinov, da bi »ravnali, kot je treba« (ibid.).

Tako je utemeljevanje naravovarstvene realnosti osapske narave »tuje« vsem ostalim realnostim. Domača jim je le lastna realnost, svoje delovanje kot »tujka« na območju Kraškega roba pa spregledajo. Tako ta realnost poučuje o lastni moralni etiki oz. normativni konstrukciji (Fajdiga, 2009) kot edini sprejemljivi. Konzumiranje okolja po lastnih merilih, ne po merilih in pravilih domačinov, spet spominja na že opisani »urbani sentiment«.

Kategorije odnosov do »drugih«

Naravovarstveniki zavzemajo do domačinov različne kategorije odnosov. Pretekla delovanja domačinov v imenu nostalgije vrednotijo z naklonjenostjo in jih istočasno kritizirajo zaradi tega, ker so dovolili, da se je narava spremenila. Pri teh dveh vrednotenjih je zanimivo, da se tako kritika kot nostalgija navezujeta na neko preteklo stanje, katerega opredelitev ni ne v enem, ne drugem primeru časovno eksaktno določena. Današnji odnos domačinov do narave pa povezujejo z grožnjo za prihodnost (Fajdiga, 2009, str. 35-39) in upanjem v prevzgojo domačinov v prihodnosti (Tabela 3).

Tabela 3: Shema odnosa naravovarstvenikov do domačinov (Fajdiga, 2009)

Čas/Odnos do družbene situacije	Dober nostalgija ali upanje	Slabo vrednotenje družbene situacije ali grožnja
Preteklost	Vrednotenje domačina v imenu nostalgije	Kritika domačina v preteklosti kot grožnja naravi
Prihodnost	Upanje: prevzgojiti človeka	Vrednotenje posredne interakcije

5.3. »Drugi« športni plezalci znotraj »nas« športnih plezalcev

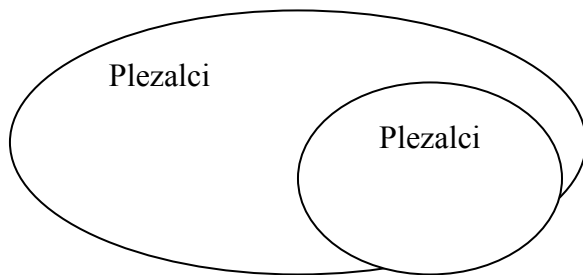
Etični pouk »vrednot vedno zahteva skupino. Tako kot povsod drugod. Občutek pripadnosti lahko nastopi samo s podobnimi vrednotami, ki jih spoštujejo vsi, ampak ...« (S 12). Skupinska identiteta športnih plezalcev, telesne prakse in skupna športno plezalna realnost združuje anonimne posameznike. Vseeno pa je kritika športnih plezalcev zaradi napačnega ravnanja z naravo in družbo v primeru Ospa usmerjena na predstavnike iz plezalnih vrst. V tem je znotraj pripadnikov te realnosti zaznati mimikrijo (vsi smo enaki, ampak eni smo bolj enaki kot drugi). Upoštevanje pravil realnosti, ki plezalce združuje, je torej nekaterim bolj skupno kot drugim. Zato odgovornost za prihodnji obstoj plezanja v Ospu prenašajo na »druge« po principu znotraj »'drugih', znotraj 'nas'« (Fajdiga, 2009, str. 32).

Notranja kritika se kaže kot rezultat strategije obrekovanja, ki se je posamezniki poslužujejo kot ukrepa za sankcioniranje izgrede, za vzdrževanje institucije. Rezultati takega ravnanja so različni. Glede na temo razlikovanja razlikujem tiste, ki ločujejo v imenu apela po zaščiti skale kot bistva rekreativne narave in druge, ki kritizirajo naraščajočo popularnost športno plezalne dejavnosti. Ločnica med tistimi, ki za naravo skrbijo in tistimi, ki jo degradirajo, je prvi kriterij razlikovanja, legitimnost ločevanja pa jim zagotavlja etika, povzeta v »etičnem kodeksu plezalcev in opremljevalcev naravnih plezališč« (Golob, 2006, str. 3).

Ta ločuje »druge« znotraj »nas« najbolj očitno z opozorilom, da se »plezalci in opremljevalci premalo zavedamo, da smo vsi le občasni obiskovalci plezališč. Ohranjanje

naravnega bogastva rastlinskih in živalskih vrst ter kulturno sobivanje z domačini bo tudi prihodnjim rodovom športnih plezalcev omogočalo uporabo skalnih pečin v prihodnje« (ibid.).

Med plezalci pa lahko ponazorim tovrstno pravilo »drugih« znotraj »nas« s prisodobno odnašanja smeti. Na splošno med športnimi plezalci velja pravilo o ohranjanju »okolja takšnega, kot smo vanj vstopili ali celo čistejšega« (S 12). Kot že rečeno je to pravilo, ki kršilca kaznuje z »izločanjem iz skupnosti« (S 12) tako, da ga označi kot »drugega«. Ampak ne arbitrarno ločenega. Pravilo tovrstne odgovornosti do narave kategorijo plezalcev drobi v podkategorije. Konkretno, »plezalci, ki jih družijo ljubezen do narave, miru in gibanja po vertikalnem svetu, imajo notranji kodeks obnašanja v naravi že vrojen« (S 10). To so predvsem tisti plezalci, ki »raje zahajajo v odročne stene in divjino, kjer kažejo priučen in prirojen, spoštljiv odnos do narave in se trudijo minimalizirati posledice svoje prisotnosti« (S 10), »sploh, če so se tega učili od malega, ko so zahajali v naravo, taborili ipd.« (S 11). Na drugi strani pa srečamo plezalce, ki tega kodeksa ne upoštevajo. Ti imajo ponavadi »raje družbo, 'zategovanje' problemov, bolj športno plat plezanja« (S 10), največkrat »pridejo direktno iz umetne plezalne stene v naravno plezališče in se jim to tudi pozna po obnašanju v plezališčih« (S 11). Zato bi jim prvi »morali povedati, da se smeti ne pušča v plezališčih in stenah..., ampak saj tega na žalost ne upoštevajo« (ibid.).

Slika 12: »Drugi« znotraj »nas«

Naslednja, glavna ločnica »drugih« med »nami«, pa je kritika odnosa do narave na račun kritike »prisotnosti odvečnega 'drugega' med plezalci« (S 9). Ta je namreč odgovoren za »prenasičenost« (ibid.) plezališč in s tem za »razvrednotenje skale« (ibid.). Krivec za to je anonimnen, nedoločen in nima skupnih značilnosti ali prepričanja. Opozorjen je le na to, da če v prihodnje ne bo nehal obiskovati plezališč in tako »zmanjšal števila obiskovalcev v plezališču, bo dediščina našim zanamcem uničena, plezališča pa bodo postala eno navadno 'sranje'. Potencialne naravne smeri pa bodo izgubljene za vedno!« (Cingerle, 2004).

Skrb športnih plezalcev za ohranjanje in obžalovanje izgube narave »kot je bila«, v fizičnem in družbeno realnem smislu v teh dveh primerih ni naslovljena na »radikalnega drugega« (Štrajn, 1994, str. 188), ampak nazaj nase oz. nazaj na anonimnega »plezalca«, istočasno notranjega in izločenega iz kategorije športnih plezalcev. Za umik iz modernosti v naravo, ki predstavlja nekakšen protipol urbanemu ali delovnemu okolju, torej plezalec zahteva spoštovanje pravil, ki jih je določil v sodelovanju z Ministrstvom za okolje in prostor in Društvom za opazovanje in preučevanje ptic. Ta pravila so bila postavljena z namenom konstrukcije prostora, ki so ga športni plezalci osvojili in pretvorili v naravo oz. »kraj pobega pred modernostjo«. S svojo prisotnostjo pa so v ta novo osvojeni kraj nevede, istočasno s svojimi pravili, prenesli tudi svojo modernost. Posledice modernizacije pa obžalujejo, zato se lotijo kaznovanja z instrumenti drugačenja tistih, ki rekreativno pokrajino potrošnje tvorijo drugače kot oni. Ločujejo torej tiste, ki upoštevajo primarna, prostoru vsiljena pravila »narave«, in tistimi, ki istemu prostoru pripisujejo drugačna pravila.

V tem športno plezalna misel »konstruirane narave« sovpada z ekološko (Slika 13). Razlika med njima pa je le v stanju »družbene narave« v primeru športnega plezalca ali »naravne narave« naravovarstvenika v preseku časa, za katero se oba zavzemata.

Slika 13: Športno plezanje kot oblika ekološke misli

5.4. Neenotnost domačinov v odnosu do »drugih« plezalcev in naravovarstvenikov

Odklonilnega odnosa do naravovarstvenikov in/ali plezalcev zaradi oškodovanja fizične narave med domačini nisem zaznala, nihče drug pa mi o plezalcih ni povedal drugega, kakor da bo potrebno tovrstni turizem bolje organizirati, plezalci pa se bodo morali »le kulturno obnašati. Ne smejo kampirati in smetiti, zganjati hrupa« (S 2). »Hrup, smeti in kampiranje škodujejo živalim /.../, vendar kaj je to proti izgradnji avtoceste ali železnice skozi cel sosednji hrib« (S 3). Sogovornik 3 je tak nadzor nad okoljem označil kot »inšpekcijo, ki velikih grehov ne zapiše, male grehe pa preganja in strogo kaznuje«. Menil je, da plezanje naravovarstvenikov ne bi smelo preveč vznemirjati. Njegovemu mnenju, da gre izginotje ptic pripisati vsem mogočim drugim razlogom, le plezanju ne, se pridružujejo tudi drugi v Ospu živeči sogovorniki. Vzroke za izginotje ptic pripisujejo odsotnosti kmetij, kmetijskih pridelkov ali manjših živali, ki se hranijo s poljščinami, nadalje strupenim škropivom in onesnaženemu zraku, izgradnji avtoceste, naravnemu ciklu življenja in prisotnosti močnejših, novih vrst flore in favne, ter pohlepu ljudi. Slednje naj bi bilo razlog za izginotje sokola selca, ki v stenah »gnezdi od nekdanj. Njegov zarod pa je vsako leto bolj ogrožen, ker teden dni po izvalitvi mladičev ti izginejo. Zato predvidevajo, da nekdo mladiče krade« (S 3).

Tako domačini plezalce pred naravovarstveniki očistijo krivde slabega vpliva na tu bivajoče ptice. Pravijo, da naravovarstveniki potencirajo usodnost plezalcev za ptiče (S 5) in da plezanje pticam ne škodi. Če pa bi jim, bi se ptice enostavno preselile na sosednje skale. Na Kraškem robu imajo za to namreč veliko možnosti (S 6). Tako ali tako pa so ptice odhajale tudi, ko še ni bilo nikakršnih plezalcev, nikogar, ki bi jih preganjal. Vsaka žival ima svoj cikel pač pridejo in gredo (S 3).

Narava mi omogoča
preživetje

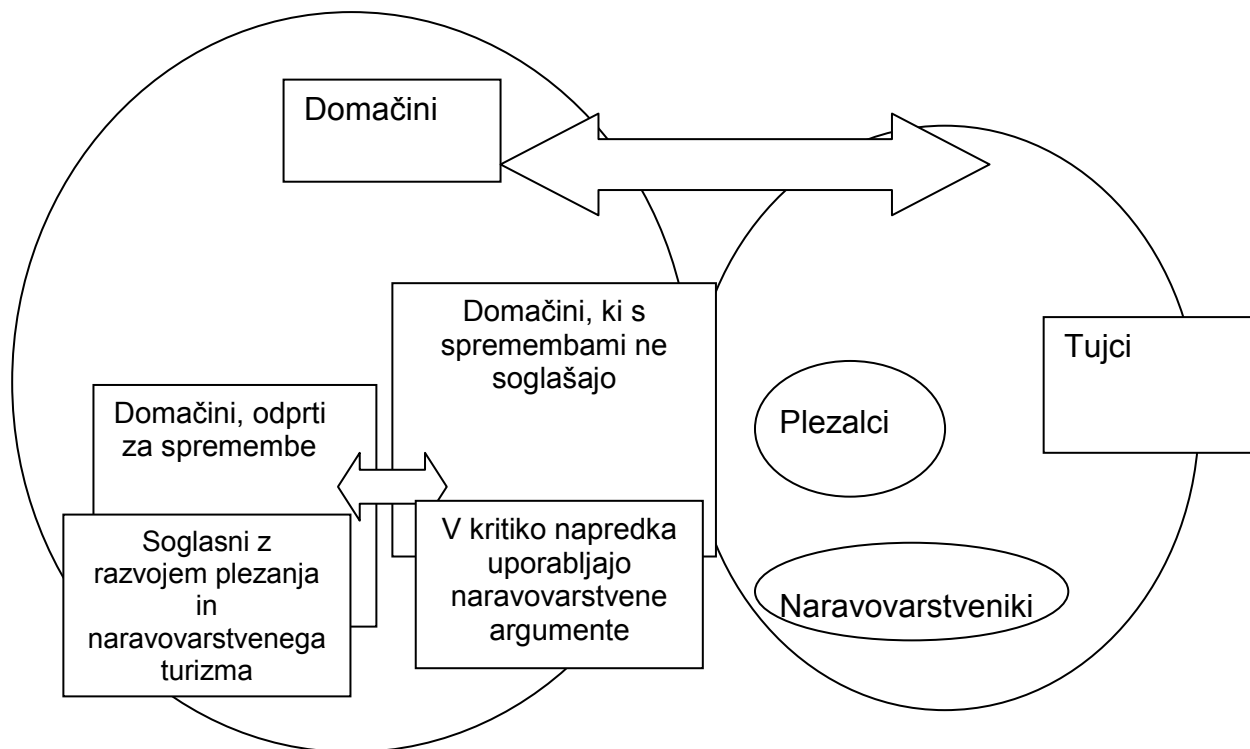
Slika 14: Viktor Snaj: Čuvaj orlovega gnezda 1998, olje, platno
Vir: Sovinc, A., Lipej, B. (2003)

Vpliv plezanja na družbeni vidik razvoja vasi, ki ga je zaznamoval plezalski turizem, ocenjujejo kot nepovraten in pomemben. »Razvoj plezalstva v Ospu je šel že predaleč, da bi ga sedaj prepovedali« (S 6). Ljudje, na katere razvoj športnega turizma vpliva, »za tem stojijo« (ibid.). Domačin Drago Vovk opaža celo, da je »plezanje v Ospu Slovenijo pripeljalo v svet« (Kraško, 1998, str. 23) in zato »če Osp izgubi plezanje, izgubi cela Slovenija (ibid.), česar se po njegovih besedah premalo zavedamo. Osp je znan ne samo v Evropi, temveč po vsem svetu, njegova turistična specifičnost pa je plezalna skalna stena. V Ospu je plezanje del kulturnega življenja. V vas je plezanje pripeljalo turiste, po steni je vas zaslovela« (S 6). In res, plezanje se kot del osapske kulture pojavlja tudi kot sestavni del vsake monografije o Ospu, npr. v monografijah Danila Vodopivca, Darka Darovca, Darka Ogrina in drugih, ter v vsebinah vsakega spletnega portala o Ospu.

5.5. Neenotnost domačinov v odnosu do »drugih«

Le Sogovornik 4 je sprva potožil nad dejstvom, da »nekateri pač imajo nekaj od tega, mi pa nič. Nam pa samo škodujejo. Nikakor pa plezalci ne uničujejo in ne škodujejo živalim.« Domačini torej niso opredeljeni do »drugih« neposredno, saj naravovarstveniki v vasi niso neposredno prisotni, plezalci pa jih na splošno ignorirajo. Naravovarstveniki svoje strategije upravljanja z naravo torej izvajajo posredno, s prepričevanjem domačinov in popolnoma neodvisno od domačinov v primeru plezalcev. Vpliv teh drugih realnosti zato domačini sprejemajo po lastni odločitvi. Odgovornost za odločitve, ponuditi prišlekom turistično ponudbo ali ne in s tem odražati nestrinjanje s prisotnostjo tujcev, je stvar premisleka domačinov samih. Edino ločevanje, ki poteka v vasi, je tako ločevanje med domačini, ki so se uprli spremembam vaškega v turistično življenje, in tistimi, ki tej spremembi ne nasprotujejo (Tabela 4).

Tabela 4: Prikaz odnosov tujcev in domačinov ter podkategorij domačinov med seboj z izpostavljanjem razlik »drugega« (puščica pomeni izpostavljeno razliko).

Razlogi za razdvojenost domačinov v Ospu so v prvi vrsti »potreba po dodatnem zaslužku« (S 8), možnosti, ki jih imajo posamezniki, da bi »tujcem nekaj ponudili, in kljubovanje v imenu foušarije (zavisti, op. p.), kar je vodilo domače politike, ki se odvija po načelu – jaz sem tu, ti tam, če nisi z nami, si proti nam« (S 2). Jezni vaščani, ki niso pripravljeni sprejeti novosti, iščejo materializirane razloge spora v temah »povsod parkirani avtomobili, odlagališča smeti in neurejene sanitarije« (S 6). Za vse to jim je mestna občina Koper že obljubila rešitve, ampak domačini niso »nastopili enotno« (S 6), da bi te rešitve sprejeli. Krivca neenotnosti pa vsak išče po svoje; »od velikosti krajevne skupnosti Črni kal, ki zajema 32 zaselkov, ki Osapcem ne dovoljuje samostojnosti odločanja o Ospu« (S 8), sprejemanja novih tržnih možnosti, do splošnega krivca, to je vsesplošnega »napredka družbe« (S 2), ki je kriv za »razpad /fizične/ narave« (S 6).

Zanimivo pri notranji razdrobljenosti pa je, da so za spremembe odprti vaščani pri pojmovanju narave veliko bolj ekocentrično usmerjeni kot tisti, ki so se na temeljih naravovarstvenih argumentov pritoževali nad spremembami. Tako spremembam naklonjeni vaščani sprejemajo tudi naravovarstveni turizem kot priložnost, zavračajo le restriktivno funkcijo naravovarstvenega programa, ki bi tudi domačinom rada omejila prostor in možnosti delovanja in vsiljevala negativno oznako glede vpliva na že obstoječi športni turizem. Vaščani, ki spremembam niso naklonjeni, pa naravovarstvene argumente uporabljajo le za kritiko vsega novega ali drugačnega.

6. ODGOVOR NA RAZISKOVALNO VPRAŠANJE 3

Kako zaznava, razumevanje in vrednotenje narave (družbeno konstruirana narava) povratno definira človeka v odnosu do ljudi in družbe nasploh?

Narava kot istočasno izdelek in tvornik izkustva: Kako zaznava, razumevanje in vrednotenje narave (družbeno konstruirana narava) povratno definira človeka v odnosu do ljudi in družbe nasploh.

Realnosti narave v svojem odnosu do nenaravnega razkrijejo še drugo stran kovanca. Odnos do »personifikacirane narave, ki ji človek posodi glas pravice« (Ferry, 1998), se kaže diametralno, kot kritični odnos do potez družbene realnosti sodobne družbe, ki se razkriva kot nenaravna (Urry, 1998; Ferry, 1998). Zato narava ni samo očitni niz entitet (Urry, 2005) nostalgije za izgubljenim svetom, iz katerega se norčuje kultura izkoreninjenja ali nasprotno, v imenu upanja, ampak velja tudi povratna opredelitev človeka v odnosu do te, od človeka tvorjene narave (Ferry, 1998).

6.1. Odnos domačinov do moderne družbe

V kmečki miselnosti iz preteklosti se skriva ekološka misel, ki utemeljuje razlog za ohranjanje narave v taki obliki, da človek s pridelavo hrane ali vzrejo živine lahko preživi. Kajti človek ima »pravico, da njegova zemlja ostane nedotaknjena« (S 8). Iz domačijskega pogleda na svet izhaja celotna institucija vasi, ki prilagaja, varuje in določa način uporabe in razumevanje narave zavoljo pravic človeka (in ne živali).

Odnos domačinov do narave izhaja iz ideje, da narava vedno in povsod preživlja človeka.

Okolje tu nima sebi lastne, notranje vrednosti. Preprosto se uveljavlja zavest, da bo človek, če bo uničil okolje, ki ga obkroža, lahko ogrozil svoje lastno bivanje in si, če nič drugega, uničil pogoje za življenje na zemlji. Naravo torej v tem primeru obravnavamo neposredno s stališča, ki ga lahko imenujemo 'humanistično', celo 'antropocentrično'. 'Narava' je le to, kar človeka obkroža, torej obrobje, ne središče. Zato je ne moremo obravnavati kot pravni subjekt, kot entiteto, ki bi sama po sebi imela neko absolutno vrednost (Ferry, 1998, str. 21).

Največja grožnja življenju in naravi v vasi pa bi bil preobrat dojemanja narave zavoljo pravic človeka v »naravo zavoljo živali« (S 7) oz. »naravo, ki bi ji posodil glas« (Ferry, 1998, str. 5) tujec, ki se »ne zna vključiti v življenje v Osapski dolini« (S 4). Kritika modernosti naravovarstvene misli v tem primeru nastopi v imenu nekoga radikalnega, predmodernega, postmodernega »drugje« (Ferry, 1998).

6.2. Odnos naravovarstvenikov do moderne družbe

Normativna konstrukcija naravovarstvenikov v Osapski dolini ponazarja stanje »Osapske doline, ki je razvoj še ni dosegel tako kot drugih območij Primorske« (S 1). Glavni snovalci Nature 2000 pa si v skladu s tem prizadevajo »ohraniti vsaj nekaj predelov narave, kot so bili včasih« (ibid.). Stanje Osapske doline predstavljajo torej kot »živalski vrt« preteklosti, ki bi ga bilo smiselno ohraniti v poduk modernemu svetu. Da bi bilo to početje »dobro za vse« (ibid.), pa opravičujejo celo z evolucionističnimi pojasnili, na primer, da če se razvoj, kot smo mu priča danes, ne bo spremenil, »se bo začela redukcija človeških zob, ker jih enostavno ne

bomo več potrebovali« (ibid.). Ali pa si opravičujejo pomen ohranjanja prežitkov narave s skrbjo za prihodnje generacije, kajti

današnji razvoj je »prehiter« in otroci nimajo časa zaiti v naravo in nič več ne vedo o naravi /.../, zato bi bilo smiselno iskati tehnologije za vzdrževanje enakega stanja ali povrnitev stanja korak nazaj in naravo in kulturo Osapske doline ohranjati kot v počasnem posnetku razvoja in s tem pustiti odprte možnosti otrokom, da bi se o tej dokaj nedotaknjeni naravi lahko poučili. /.../ Ohranilo bi se veliko živalskih vrst /.../, kot bi ostale zadaj v času. In pokrajina, ki je ni dosegla industrializacija, bi ostala v svoji primarni podobi (ibid.).

Zgoraj opisana percepcija in vrednotenje narave, kjer človeštvo potrebuje nekakšen opomnik za prihodnost, zastavlja vprašanje o nujnosti ponovnega tehtanja naravovarstvenega odnosa do človeka. V taki naravovarstveni misli se ne srečujemo le z zahtevami za pravice ptic in rastlin nasproti pravici človeka, s »kritiko sodobne družbe v imenu nostalgije« (Ferry, 1998, 25) ali s spreminjanjem naravoslovne znanosti v »moralno in politično znanost« (Guille-Escuret, 1989, str. 17), ampak smo priča popolni aplikaciji družboslovnih modernih humanističnih praks, »poprostorjeno« naravo pa se s tem postavlja kot spomenik pol preteklega časa.

Filozofska postavka ekološkega diskurza na podlagi znanstvenega preučevanja narave človeka iz nje izključuje in ga nato postavi v službo naravi. S tem se opredeljuje tudi do družbe same. Okoljecentrična »kozmozologija« (Ferry, 1998, str. 18) namreč vse komponente narave predstavlja v njenem kontrastu do človeka in njegovega dela kot nenaravnega in je tako »privlačna za vse razočarane nad modernim svetom« (ibid).

Kot vsaka miselnost potrebuje tudi ekološka miselnost protislovno, »hetero miselnost, pred katero jo ortodoksna miselnost želi zaščititi« (Eder, 1996, str. 30). Zato se »dosedanje in prihodnje 'dejanske in namišljene napake' /.../ sveta, ki jih je mogoče kritizirati v imenu nostalgije ali nasprotno, v imenu upanja kot romantične nostalgije za izgubljenim svetom, prikaže kot delo radikalno drugega« (Ferry, 1998, str. 18). Krivca za izginjanje opevanega sveta iščejo torej v odnosu sodobne družbe, domačinov in plezalcev do narave, ki naj bi bili odgovorni za »opustitev tradicionalnih načinov obdelave zemlje« (S 1) in življenja v sožitju z naravo.

Naravovarstveniki se izločijo iz sodobne družbe domačinov, plezalcev in celo države »kot bi sami prihajali z njenega obrobja« (Ferry, 1998, str. 23, 24). Omenjeno sociotehnosfero pa predstavijo kot protislovje narave oz. kot družbo, ki ne spoštuje naravnih omejitev (Kirn, str. 68, 69). Še več, kot »akterji Evropskega ekološkega omrežja« (Eržen, 2008, str. 9) svoj odnos do narave predstavljajo celo kot drugačen od odnosa do narave, ki ga narekuje okoljska politika Republike Slovenije, ki je evropske direktive uzakonila. »Po klasičnem vzorcu je tako naravovarstvena kritika moderne družbe prepričana, da je njihov boj v popolnem nasprotju z realnostmi, ki jih hoče uničiti« (Ferry, 1998, str. 24).

6.3. Odnos plezalcev do moderne družbe

Ideja prostega plezanja izhaja iz obdobja hipijevstva, ali pa še od prej, vendar je takrat postala spet bolj aktualna. Ideja, ki postavlja v ospredje naravo in ne človeka kot boga, ki so mu dovoljene vse njegove muhavosti ... Bistveno je

harmonično sobivanje z naravo, našo mamo Zemljo. Skratka, upam da razumete, kam merim. Plezalci so kot varuhi idile neokrnjene narave, kjer se spoštuje skalo kot tisto najpomembnejšo stvar, ki se je ne sme oskruniti (Cingerle, 2004).

Plezalčev središčni pomen narave je opredeljen v povratnem odnosu narave do družbe. Naklonjenost čaščenju narave in ne človeku kaže nezaupnico modernemu razvoju človeka. Vodilo kritike modernosti pa je v primeru športnih plezalcev, ki se v naravo zatečejo, da bi ubežali družbi potrošništva, povsem »demokratične strasti« (Ferry, 1998, str. 24). Plezalce družijo večinoma »skrb zase, spoštovanje posameznika« (ibid.), »veselje do 'naravnega', nekonvencionalnega življenja, svoboda ...« (S 11), zahteva po bolj avtentičnem bivanju, iskanje večje kakovosti življenja, ki bi bilo manj stresno, in v katerem bi si zmerena samota spet pridobila pravico nasproti vrvenju velikih mest. Dan, preživet v plezališču, vrednotijo kot protislovje delovnem tednu v mestu, kot »način pobega pred svetom, pred težavami« (S 12), »kjer si spočijejo duha in odidejo v pokrajino, ki še ni zgubila vseh vrednot, kjer je pomembno, da ima človek nasmeh na ustih, ne pa le lepe obleke. In kjer te ne glede na to, kako si oblečen, kako se pišeš in kakšno delo opravljaš, mimoidoči pozdravi. V naravi iščejo še zadnje vzdihljaje pristnosti in prave vrednosti« (S 9). Plezanje in narava jim kot beg iz mesta v prostem času predstavljata realnost, ki kot logično protislovje dopolnjuje mestni način življenja čez teden.

Zaradi vsega tega lahko rečemo, da športno plezalna kritika modernosti bolj kot k reformističnemu preobratu »teži k izboljšanju sistema« (Ferry, 1998, str. 24) moderne družbe. V imenu upanja torej verjame v sistem, ki pušča odprt prostor za naravo kot prostor, kjer ni nujno, da vlada dobro, ampak je lahko samo prazen prostor pobega, »kjer vrednosti mestnega sveta obnemijo« (S 19). V plezališču ima človek namreč možnost »usmeriti koncentracijo vseh zapletenih in prepletenih človekovih abstraktnih poti do dolgoročnih ciljev v le en, konkretni cilj« (S 19), »preplezati smer do vrha« (S 11). In »ko plezalcu to uspe, čuti nepopisno veselje, zadovoljstvo« (S 12) tistega trenutka in »pozabi na tegobe doma« (S 10).

Ta beg se v literaturi poleg anonimnega odnosa in ustvarjanja »pokrajine žalovanja« (McCannell, 1989), ki plezalce družijo, opisuje kot značilnost »urbanega sentimenta« (Uršič, 2007). Priznavanje lastne vpletenosti in tvornosti moderne družbe med tednom, ki je ne poskušajo zanikati, pa daje športno plezalni »urbani« (ibid.) kritiki modernosti naslednjo značilnost: kritika ni zunanja, ampak hoče biti notranja.

Ljudje ne zanikajo odgovornosti ter čutijo nasičenosti in napetosti mest, zato poleg urbanega življenja iščejo tisto nekaj, kar bi jim življenje olajšalo v prostem času. In ko to že najdejo, se njihova rešitev, narava, ki jim je predstavljala »sinonim za rekreativno pokrajino pobega« (Blejec, 2005, str. 26), zaradi množične pojavnosti plezanja počasi izkaže le za »pokrajino izgube in žalovanja« (ibid.). Pri tem pa se ne zavedajo, »da z ustvarjanjem pokrajine žalovanja, zato da bi ušli modernosti, paradoksalno, modernost le utrjujejo« (McCannell, 1989). To pa se ujema tudi z razmišljanjem Orvarja Löfgrena, da »je prav tako, kot je osnova za nastanek rekreativne pokrajine industrijska pokrajina, je tudi za žalovanje nad izgubo neke pokrajine potrebno najprej biti 'moderen'« (Blejec, 2005, str. 26).

Filozofijo športnega plezanja lahko tako vidimo kot obliko ekologije, za katero lahko rečemo, da temelji na kritiki modernosti, vendar na kritiki, ki hoče biti notranja, torej reformistična. Njeno vodilo so povsem demokratične strasti, kot so skrb zase, spoštovanje posameznika, zahteva po bolj avtentičnem bivanju, iskanje večje kakovosti življenja, ki bi bilo manj stresno in v katerem bi si zmerena samota spet pridobila pravice nasproti vrvenju velikih mest.

»Ljubezen do narave, sonce, voda, zrak, svoboda« (S 10). Zaradi vsega tega bolj »teži k izboljšanju sistema kot k temu, da bi ga nadomestila z drugim« (Ferry, 1998). Sporno pri tem pa je, da vas in naravo, v katero se zatekajo, s svojim diskurzom narave spreminjajo po svoji podobi in vrednotah. To lahko sklepamo iz pričevanja domačinov, ki kot največjo grožnjo vaškemu življenju vidijo prav prisotnost ljudi iz mesta, ki »iščejo mir, pridejo sem in se ne znajo vključiti« (S 4).

7. ODGOVOR NA SKLEPNO VPRAŠANJE

Zakaj čutimo odgovornost za ohranjanje in skrb za naravo

7.1. Odnos do narave v času

Okolje, ki ga enačimo z naravo ali naravnim, je le oznaka. Uporaba te oznake v kontekstu družbene teorije pa pomeni obliko argumenta, preko katerega lahko raziskujemo odnos med nečloveškim in človeškim oz. naravnim in nenaravnim. V načinu konceptualizacije narave naj bi se tako skrivala ena najstarejših tem človeške misli, t.j. človekova samodeterminacija v protislovju z vsem ostalim okoljem (Barry, 1999, str. 31). Samodeterminacija človeka korenini v izvirnem protislovju z naravo, ki nadalje pogojuje konfrontacijo velikih konceptov, kot denimo narava in kultura, materialna resničnost in človeške predpostavke in nenazadnje, konfrontacijo »nas« z »drugimi« (Sajovec Altshul, 2006, str. 56).

Človeška družba v času in prostoru različno konceptualizira in se odziva na nečloveški svet narave, zato odnos med »naravo« in človeškim, družbenim svetom ni stalen (Barry, 1999, str. 80). Družbene teorije okolja, izvora naravnega sveta in človeka ter normativnega razmerja med njima so se v preteklosti do razsvetljenstva večinoma izpeljevale iz oblik religioznih, mitičnih ali tradicionalnih virov. V času industrijske in demokratične revolucije, radikalnih intelektualnih, političnih, ekonomskih in družbenih sprememb v Evropi, pa se je star, »na krščanski kozmologiji Velike verige bitij stoječ srednjeveški pogled«, spremenil v modernega, instrumentalnega. Ta sedaj priča o sekularizirani Zemlji, ki deluje kot ura, naravi, ki jo je možno doumeti in je intelektualno dostopna človeški razumnosti ob uporabi znanstvenega načina raziskovanja (Barry, 1999, str. 52). Narava tako postane človeku popolno nasprotje, predmet pokoritve, v kateri ni prostora za človekova moralna razmerja. Postane »surovina za zadovoljevanje človekovih potreb« (Kirn, 2004, str. 37) in zato zgolj praktično družbeno ekonomski in tehnični objekt.

Moderni, instrumentalni odnos in vrednotenje nečloveškega okolja sta racionalno opravičevala teoretika Thomas Hobbes in John Locke. Kritika preobrata industrijske revolucije pa se je v manjšini razvila že med revolucijo, kasneje pa je prerasla v romantično reakcijo proti njej (Berry, 1999, str. 54). Jean-Jacques Rousseau je kot naznanitelj pozne romantike in zelenih idej primitivnih ljudstev predstavil prvo kritiko modernega pogleda na svet. Bil je prvi v svojem času, ki je naredil preobrat v videnju naravnega kot inferiornega »umetnemu«, podvomil v »progresivni značaj civiliziranih družb« in naznanil »zoro« ekološke modrosti. Po Rousseauju sta narava in naravno okolje nedolžna, avtentična in celostna, v nasprotju s podkupljivim efektom urbanega, sofisticiranega, civiliziranega življenja. Njegova nova teza naprednega nasproti predhodnih oblik človeške družbene

evolucije je naznanila aspekt kritike moderne razumnosti v času. Njegov evolucionistični pristop pa je napovedal delo Charlesa Darwina v devetnajstem stoletju (Barry, 1999).

Rousseau je naredil velik korak v miselnosti teoretikov, uporabno znanstveno znanje pa njegovemu preobratu ni sledilo. Navkljub kritikam moderno instrumentalnega odnosa do narave se je v znanosti ohranila vera razsvetljenstva, da je človeški razum zmožen pojasniti vse. Zato se razvoj produktivističnega izkoriščanja naravnega sveta ni zaustavil. Celo obratno, posledice razlagalne moči znanstvenega nauka so prepričale družbene teoretike, da so z metodami naravoslovne znanosti začeli preučevati družbo. Študije družbe so poleg nove miselnosti prevzele še znanstveni metodološki okvir sistematičnega raziskovanja, ki stremi k posploševanju. Tako so se rodile družbene znanosti, ki so, namesto da bi tok razvoja znanosti podredile prevladujoči misli, to je razumnosti fizičnega sveta zakonov, razlag, vzrokov in posledic, v imenu znanstvenosti aplicirale še na izrabljanje in instrumentalizacijo človeške potenciala (ibid.).

Pomemben povezovalni člen razmerja med človeškim okoljem in družbeno teorijo je bila teorija »socialnega darvinizma« Charlesa Darwina in Herberta Spencerja, ki sta poteze teorije naravne evolucije, naravne selekcije in boja za obstanek prevedla v socialno evolucijo (ibid.). Preslikavo naravnih principov na družbene v nekoliko drugačni luči lahko zasledimo tudi v teoriji »naravne harmonije« ruskega princa Petra Aleksejeviča Kropotkina v njegovem anarhističnem branju okolja. Za njega je bila narava človeka nesebična in ni bila nujno vpletena v brutalen boj za preživetje. Po zgledu take narave je verjel v prevladujoč družbeni red, kjer so ljudje z naravo kooperativni, in kjer so jih »umetne« institucije države in kapitalistična ekonomija le ovirale pri vzpostavitvi harmoničnega, naravnega reda. Družbene skupnosti naj bi se po njegovem mnenju dolgoročno zgledovale ne le po naravi v fizičnem in biološkem smislu, temveč tudi v smislu naravnega tvorjenja skupnosti (ibid.).

Tudi naslednja družbena teorija Karla Marxa in Friedricha Engelsa ni spregledala pomena razmerja med človeško družbo in nečloveškim svetom. Marksistična družbena teorija je predstavljala temelj materialistične teorije človeške družbe, njene dinamike in zgodovinske evolucije, govorila je o tem, kako materialni odnosi in razmere znotraj družbe determinirajo karakter družbe. S tem ni bilo mišljeno, da bi se družba glede na materialne relacije spreminjala, le organizirala naj bi se drugače, ekonomsko, ne idejno (ibid.). Marx in Engels sta se zgledovala po Darwinu in mlajša Marxova misel se je strinjala z nekoliko napačno interpretirano mislijo o na boju temelječi evoluciji v zgodovini (kot v naravi). Po naturalističnem redukcionizmu makrosocioloških teorij pa se je nato navidezno obrnila v specifično kulturno formo družbene konstrukcije realnosti narave starejše Marxove misli, nevede, da prav to potrjuje (ibid.).

7.2. Sklepna misel o odnosu do narave

Iz zgodovine odnosa človeka do narave se torej znova in znova ponavlja kritika instrumentalnega prisvajanja narave, ki je v času spreminjala svoje izraze. Če je v času industrijske revolucije instrumentalni odnos pomenil konzumacijo narave z gradnjo tovarn, ki preskrbujejo človeka z materialnimi dobrinami, se je danes ta način le nadgradil z konzumacijo narave kot pokrajine rekreacije ali narave kot prežitka narave, ki je nekoč bila.

Vsesplošna skrb za naravo je torej reakcija na ekološko krizo, do katere je pripeljal novi, instrumentalni odnos do narave.

8. ZAKLJUČEK

Sobivanje različnih strategij zaščite narave Osapske doline je le primer izziva sodobne ekološke misli, ki odpira številne dileme odnosa med človekom in njegovim okoljem.

V primeru razvoja Ospa družbeni konsenz o smeri razvoja otežujejo različne predstave načeloma podobnih ekoloških misli. Vsak akter v tem prostoru si strategijo uresničevanja ekološke zamisli prilagaja lastnim ciljem in vrednotam. In gnetljivost teh zamisli je v masi ekološke misli jedro nesporazumov med ljudmi, ki tvorijo prostor osapske narave. Ponuja namreč širok nabor različnih interpretacij odnosov do narave, na katerih temeljijo nizi različnih vrednotenj družbenega dogajanja. Z določenim odnosom do narave pa si lahko akterji najdejo mesto v družbeni kategoriji, ki združuje somišljenike in jih ločuje od drugače mislečih.

Z identifikacijo in drugačenjem predstav ekologije in vrednotenjem družbenega razvoja Osapske doline v času so se tako oblikovale kategorije ekološke misli športnih plezalcev, domačinov in naravovarstvenikov.

Delovanje človeka pa le redko kdaj vodi le en, iz vrednot izpeljan cilj in tudi človekove vrednote v različnih kontekstih so lahko protislovne. Zato ljudi, sogovornikov in preučenih dokumentov nisem enoznačila ali jih delila v družbene skupine. Izpostavila sem samo kategorije njihovih ekoloških pristopov, zato bi še enkrat poudarila, plezalci, domačini in naravovarstveniki niso osebe, so le izpostavljene kategorije prepričanj, razlag, vrednotenj in strukture odnosa človeka do narave, ki vodijo delovanje ljudi. Kategorije so nekakšni abstraktni okvirji za postavljanje ciljev, ki dajejo različnemu delovanju in videnju Osapske doline smisel in težo.

Ti okvirji pa niso arbitrarno ločeni. Še več, drug brez drugega bi skoraj težko obstajali. Ekološki diskurz naravovarstvenikov namreč ne bi obstajal, če se v svoji biti ne bi boril zoper delovanju ljudi, ki konzumirajo osapsko naravo v rekreative namene ali proti oz. s tistimi, ki vidijo osapsko okolje kot vir preživetja. Zato konstruktov družbenih narav ne gre ločevati, saj jih prepoznavamo zaradi njihovih medsebojnih razlik. In šele ko jih prepoznamo, se sklene tvorni proces konstruktov. Z našim vrednotenjem, celo občutenjem, ki ga sprejemamo preko družbenega učenja in kasneje že samo privre na plano ob različnih dražljajih, diskurz prostora reproduciramo.

Povod za raziskovanje pričujoče teme je bilo nelagodje in začudenje, ki me je prevzemalo, ker si nisem znala razložiti, da bi lahko ljudje razumeli spoštovanje in skrb za naravo na tako različne načine. Sedaj vem, da šele s tem občutenjem drugačnosti in ne z drugačno prakso v okolju, tvorimo razlike diskurzov ekologije športnih plezalcev, domačinov in naravovarstvenikov.

Skupno vrednotenje racionalnih idej dobrega in slabega v sožitju človeka z okoljem tako veže kategorije podobno mislečih in jih ločuje od drugih na različnih abstraktnih nivojih. In če občutje nepravilnosti tvori razliko ekoloških misli, ki se lahko manifestira tudi v oblastnih odnosih, ne pozabimo, da izraz sočutja, skrbi in spoštovanja do narave vse te ekologije družijo, pa če ta narava vključuje ali izključuje obstoj človeka.

In ta, ne edina skupna točka ločeno predstavljenih diskurzov, bi lahko prevladala kot vodilo izvajanja športno plezalne, domačinske in naravovarstvene politike razvoja Osapske doline. Seveda, s spoštovanjem in upoštevanjem različnih poti, ki bi na koncu pripeljale do sprejemljivega skupnega cilja za vse.

9. VIRI

- Bajec, A. (ur.) (2005). *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Barry, J. (1999). *Environment and Social Theory*. Routledge introductory to environment series. London in New York: Routledge.
- Blejec, M. (2003). *Predstave ljudi o nastajajočem parku* (Seminarska naloga). Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za etologijo in kulturno antropologijo.
- Blejec, M. (2005). *Umeščanje vetrnih elektrarn na Volovji rebri nad Ilirsko Bistrico: antropološki pogled*. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za etologijo in kulturno antropologijo.
- Bojnec, Š., Jurinčič I. in Vodeb K. (2009). *Razvojne možnosti trajnostnega razvoja turizma na podeželskih območjih v Istri*. Pridobljeno 3.3.2009 iz <http://www.daes.si/Konf07/Bojnec%20s%20sod%20DAES.pdf>
- Bitenc, B. (2004). *Krajinski parki: oddaja Kraški rob*. Dokumentarna oddaja. Ljubljana: Radio televizije Slovenije. Pridobljeno 27. 4. 2009 iz <http://www.rtv slo.si/play/posnetek-brez-naslova/ava2.3804>
- Cingerle, T. (2004). *Zaskrbljenost na prelep, potencialno brezskrben dan*. Pridobljeno 4.4.2006 iz <http://ksp.pzs.si/forum/viewtopic.php?t=13>
- Direktiva o ohranjanju naravnih habitatov. (1992). *Uradni list št. 206* z dne 22. 7. 1992. Pridobljeno 30. 11. 2008 iz <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200936&stevilka=1712>
- The Bird Directive Council Directive 79/409/EEC on the Conservation of Wild Birds. (1979). Pridobljeno 30.11.2008 iz <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1979L0409:20081223:SL:PDF>
- Eder, K. (1996). *The social construction of nature: a sociology of ecological enlightenment*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
- Eržen, P. (2008). *Natura 2000: okoljevarstveni ali trajnostnorazvojni projekt*. Magistrsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede. Pridobljeno 29.3.2009 iz http://dk.fdv.uni-lj.si/magistrska/pdfs/mag_Erzen-Polona.PDF
- Feld, S. in Basso K.H. (1996). *Senses of place*. Santa Fe (New Mexico): School of American Research Press.
- Ferry, L. (1998). *Novi ekološki red: drevo, žival in človek*. Ljubljana: Krtina.
- Foucault, M. (1972). *The Archeology of Knowledge*. London, New York: Basic Books.
- Geertz, M. (1973). *The Interpretation of Cultures: selected essays*. New York: Basic Books.

- Golob, M. (2006). *Opremljanje naravnih plezališč in etični kodeks: Skripta za inštruktorje športnega plezanja*. Pridobljeno 3.3.2006 iz http://www.hamradio.si/~s51kq/photo_album/Climbing_and_Mountaineering/pdf_climbing/ALPINIZEM_plezanje/ISP1_Plezalisca.pdf
- Golob, T. (1997). Od Ospa po Kraškem robu. *Grif*, 10, 39-41.
- Golob, U. (1999). Zgodovina tehničnega plezanja v Ospu: za alpiniste in kure. *Grif*, 26, 52-53.
- Guille-Escuret, G. (1998). *Družbe in njihove narave*. Prev. Saš Jovanovski. Ljubljana: SH - Zavod za založniško dejavnost.
- Gupta, A. in Ferguson, J. (1999). *Culture power place: explorations in critical anthropology*. Durham, London: Duke University Press.
- Hirsch E. in O'Hanlon M. (1995). *The Anthropology of Landscape: Perspectives on Place and Space*. Oxford: Clarendon.
- Ingold, T. (2000). *The Perception of the Environment: Essays on livelihood, dwelling and skill*. London in New York: Routledge.
- Kirn, A. (2004). *Narava, družba, ekološka zavest*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Klofutar, J. (2010). *Gradivo za pridobitev naziva športni plezalec*. Pridobljeno 21. 3. 2010 iz http://www.google.com/search?q=Gradivo+za+pridobitev+naziva+%C5%A0PORTNI+PLEZALEC&sourceid=navclient-ff&ie=UTF-8&rlz=1B3DVFA_en__SI292&aq=t
- Klofutar, J. (2004). *Osebna oprema, vrвна tehnika, varovanje in padci pri športnim plezanju*. Gradivo za inštruktorje športnega plezanja. Pridobljeno 21. 3. 2009 iz http://ksp.pzs.si/Struktura/Dokumenti/Izobrazevanje/Oprema_varnost.pdf
- Koželj, Z. (2006). *Ethnology, Cultural Heritage and Protected Areas, Slovenia. Ethnography of Protected Areas*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Društvo za raziskovanje, trženje in promocijo varovanih območij Slovenije.
- Kravanja, B. (2006). *Sacred Meanings: The significance of Extraordinary Places in Ordinary Settings. Ethnography of protected areas*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo.
- Krasko, K. (1998). Plezalni kralji Matjaži. *Grif*, 18-22.
- Lemke, T. (2006). *Governmentality, and Critique*. Pridobljeno 29. 3. 2006 iz <http://www.thomaslemkeweb.de/publikationen/Foucault,%20Governmentality,%20and%20Critique%20IV-2.pdf>
- Lipej, B. (2007) *Kraški rob - pregled dosedanjih aktivnosti*. Pridobljeno 15. 5. 2007 iz <http://www.zrc-kp.si/projekti/life/pregledaktivnosti.html>

- Löfgren, O. (2002). *On holiday: a history of vacationing*. Berkeley, Calif., London: University of California Press.
- Low, S. (ur.) in Lawrence Zuniga, D. (ur.) (2003). *The anthropology of space and place: locating culture*. Malden, MA, Oxford, Caelton, Berlin: Blackwell Pub.
- Levi Strauss, C. (1994). *Structural Anthropology*. Harmondsworth: Penguin Books.
- MacCannel, D. (1989). *The Tourist: A New Theory of the Leisure Class*. New York: Schocken Books.
- Macnaghten, P. in Urry, J. (1998). *Contested natures*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
- Mencinger, B. (2004). *Naravni parki Slovenije*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Mikuš, T. (2006). *Stanje in perspektive krajinskih parkov v Sloveniji*. Magistrsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede. Pridobljeno 10. 12. 2009 iz http://www.digitalna-knjiznica.bf.uni-lj.si/md_mikus_tina.pdf
- Muršič R. (2005). Nova paradigma antropologije prostora: prostorjenje in človeška tvornost. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 46, 3/4, 48-54.
- Muršič, R. (ur.) in Repič J. (ur.) (2007). *Chance, Uncertainty, Mobility, Contradiction; Legba and the Quest for Places of Encounter. Places of encounters: in memoriam Borut Brumen*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo.
- Nacionalni program športa v Republiki Sloveniji. (1998). *Uradni list Republike Slovenije*, 22/98, 3289. Pridobljeno 5.8. iz <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200024&stevilka=1065>)
- Narava Slovenje, Istra in Kras, Kraški rob (2009). Prirodoslovni muzej Slovenije. Povzeto 5.5.2009 iz <http://www2.pms-lj.si/razstave/kras/rob.html>
- Natura Primorske: Ptice in plezanje (2006). Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, DOPPS - BirdLife Slovenia. Pridobljeno 1. 3. 2009 iz <http://www.ptice.si/projekti/nprimorske/index.php?idv=738>
- Nelkin, D.(ur.) (1992). *Controversy: Politics of Tehnical Decisions*. 3. izdaja. Newbury Park, London, New Delhi: Sage Publications.
- Odredba o prepovedi vznemirjanja živali zavarovanih vrst v stenah na območju Kraškega roba. (2004). *Uradni list RS, št. 38/2001*.
- Osp (2002). SURS, GURS, popis prebivalstva. Pridobljeno 15. 5. 2007 iz <http://sl.wikipedia.org/wiki/Osp>
- Pravilnik o prepovedi vznemirjanja živali zavarovanih prosto živečih vrst ptic v naravnih skalnih apnenčastih stenah na območju Kraškega roba. (2006). *Uradni list RS, št. 5/2006*, 429. Pridobljeno 17.01.2006 iz <http://www.uradni-list.si/1/content?id=71191>

- Program razvoja podeželja 2007 - 2013. (2009). Pridobljeno 1. 3. 2009 iz http://www.mkgp.gov.si/si/program_razvoja_podezelja_2007_2013
- Prosto plezanje (2009). Vikipedija, prosta enciklopedija. Pridobljeno 1. 3. 2009 iz http://sl.wikipedia.org/wiki/Prosto_plezanje
- Radcliffe-Brown R. (1965). *Structure and Function in Primitive Society: essays and addresses*. New York: The Free Press.
- Regionalni razvojni center Koper (2009). Pridobljeno 1. 3. 2009 iz <http://www.rrc-kp.si/slo/vsebine/527>
- Russell Bernard, H. (ur.) (1998). *Handbook of Methods in Cultural Anthropology*. AltaMira Press, A Division of Sage Publications.
- Sajovec Altshul, K. (2006). Diskurzivna praksa interpretiranja narave v nacionalnih parkih ameriškega zahoda kot krajih in prostorih narave. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 46 (3/4), 55-65.
- Slovenski odseki petega koridorja do leta 2015? Za peti koridor bo skrbela Španka. (20. 07. 2005). *Delo*. Pridobljeno 5. 6. 2009 iz <http://www.delo.si/clanek/1302>
- Sovinc, A.in Lipej B. (2003). *Predstavitev projekta Life - Natura 2002 Ohranitev ogroženih habitatov in vrst na območju Kraškega roba*. Pridobljeno 15. 5. 2007 iz <http://www.zrs-kp.si/projekti/life/opisprojekta.html>.
- Sovinc, A. (2005). *Upravljanje zavarovanih območij narave: alternativni modeli*. Seča: Soline Pridelava sli d.o.o. Pridobljeno 1.3.2007 iz <http://www.rrc-kp.si/files/Upravljanje%20zavarovanih%20obmo%C4%8Dij-kon%C4%8Dno%20poro%C4%8Dilo.pdf>
- Simonič, P. (ur.) (2006). *Ethnography of protected areas*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo.
- Skoberne, P. (2001). *Pregled mednarodnih organizacij in predpisov s področja varstva narave 2000: priročnik*. 3. izdaja. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor, Agencija RS za okolje.
- Šaver, B. (2005). *Nazaj v planinski raj, alpska kultura slovenstva in mitologija Triglava*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Štrajn, D.(1994). Ideologija identifikacije drugega. *Časopis za kritiko znanosti*, 164/165, 185-197.
- Turizemvkopru.si (2009). Pridobljeno 1. 3. 2009 iz <http://www.turizemvkopru.com/index.php?page=static&id=47>
- Uredba o ekološko pomembnih območjih (2004). *Uradni list RS, št. 48/2004*. Pridobljeno 30. 11. 2008 iz http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r03/predpis_URED283.html

- Uredba o habitatnih tipih (2003) *Uradni list RS, št. 112/2003*. Pridobljeno 30. 11. 2008. iz http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r04/predpis_NEZN154.html
- Uredba o posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000) (2004). *Uradni list RS, 49/2004*. Pridobljeno 30. 11. 2008 iz http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r03/predpis_URED283.html
- Uredba o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah (2004). *Uradni list RS, 46/2004*. Pridobljeno 30. 11. 2009 iz <http://www.uradni-list.si/1/content?id=48937>
- Urry, J. (2005). *The tourist gaze*. London, Thousand Oaks (CA), New Delhi: Sage Publications.
- Uršič, M. (2007). "Povej mi, kje bi živel, in povem ti, kdo si!" Odnos Slovencev do življenja v mestu. Pridobljeno 21.3.2009 iz http://videolectures.net/ssjlk06_ursic_osz
- Uživajmo zdravo (2009). Pridobljeno 5.5.2009 iz <https://www.mercator.si/uzivajmozdravo/clanki/gibanje/clanek?aid=192>
- Vodopivec, D., Darovec, D. in Ogrin, D. (1994). *Osp: 75. obletnica prve slovenske ljudske šole v Istri*. Osp: Društvo KUD domovina Osp.
- Vranješ, M. (2005). Zelena puščava: Kulturna krajina iz domačinskega zornega kota. *Etnolog*, 155. Pridobljeno 21. 3. 2009 iz http://www.etno-muzej.si/pdf/0354-0316_15_Vranjes_Zelena.pdf
- Vranješ, M. (2008). *Prostor, teritorij, kraj: produkcije lokalnosti v Trenti in na Soči*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Založba Annales.
- Wright, G. (2004). Human perception of enviromental change. *Natural Areas Journal* 24(4), 286.
- Zakon o ohranjanju narave (uradno prečiščeno besedilo) (ZON-UPB2) (2004). *Uradi list RS, 96/2004*. Pridobljeno 21.3.2009 iz http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r00/predpis_ZAKO1600.html
- Zavarovana območja Slovenije (2009). Wikipedija, prosta enciklopedija. Pridobljeno 1.3.2009 iz http://sl.wikipedia.org/wiki/Zavarovana_obmo%C4%8Dja_Slovenije
- Zver, E. (1998). Institucionalne spremembe za varstvo okolja. *Časopis za kritiko znanosti*, 26/192, 119-134.
- Zupančič Vičar, M. (2006). Application of the Protected Areas Management Categories of IUCN. *Ethnography of protected areas*, 11 - 18. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Društvo za raziskovanje, trženje in promocijo varovanih območij Slovenije.